

بینیاتی دهستپیک و دوماهی د حیکایه‌تیئن فولکلوریئن کوردیدا

ئەف ۋە كۆلینە ھاتىيە وەرگرتەن ڙ ناما دكتۆرایى یا كۆ نەو د قۇناغىن تمامىرىنىدایە و ب ناقۇنىشانى
(شىرقە كىرنا بینیاتى حىکایه‌تا فولکلورىبا كوردى)

محسن عارف صالح و ارام يوسف ابراهيم

پىشكا زمانى كوردى، كولىغا زمانان، زانكۆيا دھوك، هەرئىما كوردستانى _ عىراق.

وەرگرتەن: 2021/10 پەسەندىكەن: 2021/11 2021/12 بەلاقىن:

پوخىن:

ھەر ل دهستپیکا ۋە گىرانا سەرەتاتىيان، ۋە گىرى ھە ولدايە ب شىوه‌يە كى ڙ شىوه‌يەن شىن تېلىن خۆ ل سەر سەرەتاتىيان بېپلىيت، ئانكۆ مەبەستا مە ئەوھە كۆ ۋە گىرى ھە ولدايە ل بەرى گۆتنى سەرەتاتىي و حىکایه‌تى ئەو ب خۆ دهستپیکە كى بۇ مە ۋە گىرىت، ئەقجا ئەف دهستپیکە ياكى كورت يان درىزبىت، وە كۆ دەروازىدە كە بۇ چوونا ناف روویدان و بۇويەرین سەرەتاتىي، ھە ردىسان ل داوايا سەرەتاتىي ۋە گىرى دىسان ھە ولدايە بینیاتى دوماهى بدانىت، ب ۋىن چەندى رۆلتى وي د ۋە گىران و رېكخستنا بۇويەراندا دياربىت. لهورا د قۇناغىن پېشىكە فتىدا ئەف چەندە بۇويەنە نەربىتكە، كۆ ۋە گىر د حىکایه‌تیئن خۆ يېئن فولکلورىدا ب كاربەينىت، دەرئەنجامى ۋى كارى بینیاتى دهستپیک و دوماهى پەيدابوويە. د ۋى ۋە گۆلىنىدا ئەف پېرسىارە دەيىنە ئاززاندن. ئەرى ئەو ج شىوازان بۇ دهستپیک و دوماهى ياكى حىکایه‌تیئن فولکلورىئن كوردى ب كاردهتىن؟ ئەرى ھە قىنۇزىكۈونەك ل سەرچەم كوردستانى د ناقبەرا ئاش شىوازاندا ھە يە؟ ب ۋىن چەندى ھە ولەك ھاتىيە دان كۆ زىدە تر 38 (38) پەرتۇوکىن ل سەبارەت سەرەتاتىي و حىکایەت و چىرۆكىن فولکلورى تەماشەبکەين، بۇ ھەر ئېك ڙ بینیاتى دهستپیک و دوماهى خشتەيە كى دروستبىكەين كۆ تىدا نامازە ب شىوازىن ھەردوو بینیاتان ل دەقەر و ناوجەيىن جودايىن كوردستاناندا مەزن بىدەين. ئەف ۋە كۆلىنە ل زىر ناقۇنىشانى (بینیاتى دهستپیک و دوماهى د حىکایه‌تیئن فولکلورىئن كوردىدا) يە،

پەيقىن سەرەكى: بینیاتى دهستپیکىن، بینیاتى دوماهى، حىکایه‌تا فولکلورى، جۆرپىن بینیاتى دوماهىيى، گەلەرى.

سەرەتاتىي ھەر ئېكسەر دەست ب گۆتنى بۇويەرین وئى سەرەتاتىي نەدەركە، بەلكو دهستپیکە كۆ دروستىدەر و پاشى دەست ب ۋە گىرانا بۇويەران دەركە و دوماهى كە بۇ رېكىدىيەخست، ب ۋىن چەندى حىکایه‌تا فولکلورى بۇويە خودان سى بىنیات: ئەۋۇزى بینیاتى: (دەستپیک، بۇويەر، دوماهى).

ناقۇنىشانى ۋە كۆلىنە:

ئەف قوکۆلىنە ل زىر ناقۇنىشانى (بینیاتى دهستپیک و دوماهى د حىکایه‌تیئن فولکلورىئن كوردىدا) يە.
گەرمىانا ۋە كۆلىنە:

پېشەكى ۋە گىرانيي گەلەرى بېرەتاتىي مەزن د بېرداڭكىن گەلاندا ھېلائىنە ۋە، ب ۋىن چەندى ئەو شىايە جەن خۆ دناخى گەل و مللەتتىن دەستپىكىدا بەكت، كۆ ئىدى ب ساناحى ئەو جەن ناھىتە ڙ ناقېرن. ئەف ۋە گىرانا ڙ بەرەبابان دەستپىكىنە ھەتا گەھشتىنە ل سەر دەستتىن ۋە گىرەن گەلەرى، كۆ ل جەبىن جودا ئەف سەرەتاتىي فولکلورى ۋە گىرانا. ۋە گىر شىايە ھندەك تەكニكىن سەرەنجرائىش وە كۆ لقىن و ئاستىن دەنگىيەن جودا ل دەمىن گۆتنى ئاش سەرەتاتىيان ب كاربەينىت. ڙ لايەكى دېقە ۋە گىر ل دەمىن ۋە گىرانا

هه مى حيکایه تیئن فولکلوريین کوردى. ئەقە ئارىشە کا
هه رە مەزنه ژ پىيچە مەت سەراستكىنا ئاراستە يە کا راست
و دروست د قى بىاقيدا، بەلىن وەك وەلەك مە پىكۈل
كىريه ل دويىش شىيانىن ل بەردەست بىگە هىينە ئارمانجا خۆ.
رېبازا قە كۆلىنى:

ریبازه کا وہ سفی شروقہ کاری د فی قہ کولینیدا ہاتھیہ
بکارہینان.

په یکه ری ڦه کوٽلینی:

ئەق ۋە كۆلینە ژ دوو تەھەران پىكدهىت: تەھەری ئىكى، ژ
تىيىگەھىن بنياتى دەستپىيىكى، رەھەندىبىن بنياتى دەستپىيىك د
حىكاياتا فولكلوريدا، جۆرىن بنياتى دەستپىيىك د حىكاياتا
فولكلوريدا، بنياتى دەستپىيىكى حىكاياتا فولكلورى ياخودى،
بنياتى دەستپىيىكى حىكاياتا فولكلورى يابابەتى پىكدهىت.

تەوەرى دۇووئى، ئەۋەزى ژ بىنیاتى دوماھى، تىيگەھى بىنیاتى دوماھى د حىكايەتىن فولكلوريدا، ئەركىيەن بىنیاتى دوماھى د حىكايەتا فولكلوريدا، جۆرىن بىنیاتى دوماھى د حىكايەتىن فولكلوريدا پىيكتەت. ل دوماهىن ئەف ۋە كۆلىنە ب چەند ئەنجام و ليستا ژىدەر و پۇختە يېئە دەر دەر زمانىتى: عەرەب، و ئېڭلىز، ب دوماھىك ھاتىبىه.

ته و هر ئىكى: بىناتى دەستپىك د حىكايه تىن فولكلوريدا:

1. تیگه‌هی بنیاتی دستپیک:

فه کولین ب شیوه‌یه کن به رفره و همه جو در دهینه نجامدان هه تاکو لاینه نی هونه ری و ئیستاتیکین تیکستی حیکایه‌تى بھینه نیشاندان. ڙ فی تیگه‌هی ڦی بیاھین ره خنه‌بی هه ول داینه کو ل دهستپیکا هه ر حیکایه‌تەکن چه کولین ل سه رئه نجامبدەن؛ چونکو ئە و دهستپیک یان بنياتى دهستپیک روله‌کن مه زن د سره نجر اکیشانوا و هرگريدا دگيريت، ديسان لايھين و اتاييېن حیکایه‌تى پووهن و ئاشكەرا دكهت، پيره و پيکهاته‌يىن ويىزى دهستنيشاندکەت. لهورا ئەگەر تەماشەي حیکایه‌تان، ب شیوه‌یه کن گشتى بکه ين ديارديبيت، کو (به رى حیکایه‌ت دهستپيکەت، جيهانا وئى یان جيهانا فه گيرانا پووويه رېن

فهه گیر دهمن ریکخستنه که دلیخیته د ریزه وئی گوتنا سه رهاتییدا، ئانکول دهمن بنیاتین (دهستپیک و بورویه رو دوماهی) بین ریکدیلیخیت. ل قیرئی يا فهره ل سه ره وئی چهندی ب راوستین و پرسیار بکهین، ئه رئی بنیاتین دهستپیک و دوماهی د حیکایه تین فولکلوریبین کورديدا هنه نه؟ ئه رئی ئه گهر ئه ف بنیاته هه بن، حیکایه تین فولکلوریبین کوردي شیاینه ببنه خودان بنیاتین دهستپیک دوماهیبیه کا جودا ژ مللەت و گله لین دیتر بین جیهانی؟ ژ لایه کن دیقه، ئه رئی بنیاتین دهستپیک و دوماهی بو نموونه د ناوجه بین کوردستانا مه زندا هەمی وە کی ئیکن؟ ئه رئی ئه گهر بنیاتین دهستپیک و دوماهیاک وە کی ئیکبن، ئه گهر چیه؟ ل قیرئی مە هە ولدايە ب ۋان پرسیاران و ب چەند تە وەرە كىين تىورى و پراكىيکى قىچەندى چارە سەربكەين و ب نموونە قە به رسقا وان بدهىن.

لیکچر ۱۰

پهنهنگه ب وی پادهین هويير فه کوللين ل سهر فی باههتی، د
ئاسته کي پيدقيدا نههاتينه ئهنجامدان، لهورا ئهف
قه کوللينه ههوله که ژیو ديارکرن و نيشاندانان بنياتين
دهستپیک و دوماهیکا حيکا يه تيین فولکلوری د ناوچه و
پارچه ييین جوداييin کورستانيدا و پادي نيزىكبوون و
جودابوونا ۋان بنياتان د حيکا يه تيین فولکلوريييin وان
ناواچه ياندا ديارييکەيin.

سنوْری ۋە كۆلپىنى:

ڙ لائيٽ تيوريٽه تيگهه و رههند و جوڙين بنياتي دهستپيڪن و تيگهه و ئهرك و جوڙين بنياتي دوماهين د هيڪايهتا فولکلوريدا هاتينه به حسکرن، ڙ لائيٽ پراكتيڪيشه مه ته ماشهي (1000) هيڪايهتان د (38) په رتو كاندا كرينه، ديisan مه هه ولدايه چهند خالين تيوري ل سهر پراكتيز بکهين.

ئارىشە و يرسا قە كۆلپىنچىز:

په رتووکین حیکایه تین فولکلوریین کوردی ل دهرباره هه می ناوچه بین کوردستانی و هکو پیدقى ب دهست ناکه فن بو ئەنجامداна ۋە كۆلىنە كا گشتىگىر ل دهرباره

گونجای ژ ئاماژه و پەیف و دەستەوازىيەن بالكىش دەستپىكىدا بەيىنه بكارھىنان. ب ۋى تىيگەھى، د گەلەك حىكايەتىن فولكلوريدا شىپوازىن سەرەنجراكىش بۇ دەستپىكىين وان دەيىنه بكارھىنان. بۇ نموونە (ھەبۇو نەبۇو، كەس ژ خودى مەزتر نەبۇ ج ژ بەنیا درەوين تر نەبۇو، جارەكى ژ جارا رەحىمە ل دەيىابىيت گوھدارا، رۆزەك ژ رۆژان، دەگىرەنە و دەلىن... هەندى).

د هستپیلک دبیته یه که یا گوتاریا سه رهاتی د سه رهاتی و چیروکیدا، ب فن چهندی ته که ز ل سه ره وی د هستپیلک دهیتنه کردن، ئهوا کو و هرگری ب تیکست و نافه روکا و یقه گریددن؛ ژبه رکو دبیته چرکه یا د هستپیلکیبا هه قديتنا چه گیور و و هرگری و ل دويقدا هه قديتنا چیروکی، ب فن خالق د هستپیلک دبیته ئه و چرکه یا کو تیکستی به رهف بیانی بجهه بینانی دبهت، ل گور هنده ک مهراج و یاسایان، کو ل هه می دهه مان ئه و بخ و هرگری یا پووهن و ئاشکه را نینه (بوطیب: 2002، ص 247). و اته د هستپیلک دبیته ئه و پرا د نافه را که تواری و ئهندیشی و تشتن خواندی و نه خواندیدا. ئانکو روله کن کاریگه ر و هه ستیار د نافه را نه گوتن، و گوتنیدا دگربیت.

لایه کن دیفه د بینایتی نافہ کی بن دهست پیکیدا، نفیسہ ر
ب ئەرکن سالو خەدان و پا فە کرنا تیکستى رەسەن رادبیت،
پەیف و وینەبین پېكەھە گریدای و رېکخستى رېزدکەت
(بلغابد: 2008، ص 115). ب قى گۆتنى (تیکست نەك
کومە کا رستەبین پېكەھە گریداینه، کو ز لايى حىكا يە تېيىزى
يان ئاخقىتنەكە رېقە دەھىنە گۆتن، بەلكو ئە و تەقەنە کى
پېكەھە گریدایه ب دهست پیکىقە کو ب پېكى لېكگۇھورىنا
داقام ئاھادىبىت) (النصير: 2017، ص 38)، واتە ئەق
لېكگۇھارتنە دهست پیکان دەولەمەند دەكەن، ئانکو شىواز و
كار تېكىرنىن دەرە کى ئى كار بىگەرى ل سەر شىانىن داھىنانا
پەیف و رستەبین دهست پیکىچە نەنە.

زیره‌کی و بیرتیژیا حیکایه‌تبیژی و فهگیری د ته‌فنکرنا
بنیاتنی فهگیرانا تیکستیدا ههر ژ دهم یان جه یان
که سایه‌تیار دهستیندکه‌ت، حونکو ب رهگذرن، سره‌هک،

وئی یا پىندىشى ب دەرۋازىدە كىيىه، ئەق ئىكە ب دەستپېيك دەھىتىنە ناقۇكىن) (اسماعىل: 2001، ص 25-26).

دەربارەدى تىگەھ و پىناسەكىن زاراھى (دەستپېيك) ئ (جىدار جىنېت) دېيىت: ((ئەو ھەمى بوشايىھ ژ تىكستى دەستپېيكى كۆرنىگىن ب بەرھەمەينانا گوتارى دەربارەدى تىكستى دەدت) (بلىابىد: 2008، ص 112). ب قىن گۆتنى دەستپېيك دېيتە ئەو پىشك يا، كول دەستپېيك كارى ئەدەبى يان دەستپېيك پىشك دەھىت (الحجمرى: 1996، ص 31). لەورا دەستپېيك دېيتە خالەكا گۈنگ و سەرەكى د بەرھەمىنچى چىرىۋەكىدا، گۈنگىبا ويىتى ئەوە كۆ سەرەنچا وەرگى (خوينەر يان گوھدارى يان بىنەر) راڭىشىت و ب باپاھەتىقە گىرددەت. بەلىن ھەردەمىنچى وەرگى ئاگەھەل وى باباھەتىقە گىرددەت. دەھىتە ئەرمانچا ژ حىكاىيە تىبىزىيەن ژ ناقۇچىت (التصىن: 2017، ص 29)، واتە ناخى مەرۆڤقى (وەرگى) د دەستپېيكىدا يىن چاھەرىي وئى خالىيە، كۆ مەرۆڤقى بەرەف جىهاندا تىكستى راڭىشىت. ب قىن چەندى دەستپېيك (پىكەتەيە كا ئاراستەيىھ، كۆ خوداندا كومە كا ئەركىن تىكستىبىھ ل گور خۆجەبىا وئى د بىناتىن جىهاندا حىكاىيە تىدا) (الحجمرى: 1996، ص 31)، كەواتە دەستپېيک شىانىن ئاراستەكىن و بخۇقەگىتن و سەرەنچرا كىشىشاندا وەرگى ھەنە.

دهستپيکن گرنگيما خو هه يه؛ چونکو ئىك ژ خالين ستراتيجييەن بەرپرسە ژ گەشتا وەرگرى بۇ ناف جىهانا حىكايەت و سەراهاتىيان، ئەركى وئى ل ۋېرى ئەردىغانە ب پەيوەندىكىرنى ب شىوهكى بەردەۋام و بىنى ۋەقەتىيان د ناقبەرا بىزەر و وەرگرىدا، ئانكىو ياخىدۇ ئەرگىشىت و ب شىوهكى باش سەرەنجا وەرگرى بۇ باھەنى رابكىشىت و ب شىوهكى باش پىيقە گرىيىدەت و شىوازەكى دەرىپىنى يىن دروست و سەرەنجراكىش ژ پەيقيەن ئاسان و ئاشكەرا و دىر ژ مزاویىت بكارىھىنىت، ھەتاکو وەرگر تۈووشى بىزاربۇونى نەبىت، چونكى ھەر دەھمىت بىزارى و دوودلى دروستبۇو، وى دەھمى ئەو ۋەقەتكەن يان تىكىست دى گرنگيما خو ژ دەست دەت(النصير: 2017، ص 29)، لەورا ياخىدۇ ئەرچىن

أ- رەھەندى دەرروونى يىن وەرگرى (پېشوازىكار)، گۆتنى ئەدەبى دېيتە نامەيەكا (فەگىرانىكى) ژ لايىن فرىيکەريقە (فەگىر) يان يىن گۆتى بۆ (وەرگرى) يان بۆ گۆتى دەھىتە ئاراستەكرن، ئەف ھەردوو بنچىنەيىن ئامازەپىيكتى دىبىنە نامەيا ئەدەبى. واتە ژ لايىن ھەقدىتىنا پەيوەندىكىرنى پېيدقىيە تەماشەي ئەدەبىياتا گۆتنى يان شىعىرييەتا وئى (د چارچوقۇن بىنەمايىن نامىدا) بىكەين. د ناقبەرا ھەر فرىيکەرهەكى و وەرگرەكى رېرەوهەكە فەپشك يا ھەي، كو نامە ئىزىكى وان دېيت، ئەو بىاھەزى ئالاقىن فەگۆھازتنى رېرەوى بۆ فرىيکەرينە، واتە ئەو تىشتى گرىيادى ب فرىيکەرى داهىنەرەقە، ئانكۆ ژ فرىيکەرى بۆ تىكىستى ب پېكە رېرەوى، ئەۋى ب رووهنكرنا ئايىنەيە گرىيادى(ستار: 2003، ص84). ئەف تىرووانىنە د شىاندایە د ۋى خىشتنى ل خوارىدا زىدەتر رووهن بېيت، گرنگىيە دەستپېيىكى و رۇلنى وئى د سەرەنجراكىشانَا كەسانىن بكاردەيىن دىياردىتى كو كارتىكىرنەكا باش ل سەر وەرگرى و هووش و چىزا وى دكەت.

نهخسىن ھېڭىزى (1)

ب- رەھەندى بىناتىگەرييَا شىپوازگەرى، ئەفه رەھەندەكى ناقھەندى بخۇقە دىرىت، ب پېكە وى دەستپېيىك ب رووهنكرنا واتايىن چىرۇكى و پېكەتە و رېرەوىن وئى راپىت و دىسان ئەوان بۇويەرەن داھاتى و ئەركىن داهاتىيىن چىرۇكىزى ئاشكەرادكەت(ستار: 2003، ص85)، ئانكۆ ئەف رەھەندە واتا و ناقھەرۇك و رېرەۋى حىكايەتى رووهندەكەن و دەلىقى بۆ وان روېدانىن كو دى ل پاشەرۇزى پەيدابن د رەخسىنەت.

3. جۆرىيەن بىناتى دەستپېيىك د حىكايەتا فولكلوريدا: فەكۆلىن دەرىبارە بىناتى دەستپېيىك د حىكايەتىن فولكلوريدا ھەر ژ وى بوھايىن كو ل بىاھىن بۇويەرەن

زبۇ بىناتى ھەر تىكىستەكى فەگىرانىكى دەھىنە ھېڭىزى، ئەۋۇزى ب پېكەتەيىن شىپوازگەرى، كو لايەنن ھونەرىن گۆتارا ئەدەبى پېكەدھىن (النصير: 2017، ص37). ئەفه ژ ئەنجامىن (ھەبۇونا گەلەك ئەركىن تىكىستى ئەۋىن كول گور جەھى وان جىهاانا حىكايەتى ل سەر ئاھادىبىت و وى تىكىستى د ئىيختە د پېرەوهەكى تايىيەتىن بىناتى و پېكەتەيى و واتايىدا)(الجمرى: 1996، ص31)، واتە ئەف شىپواز ھەندەك واتايىن فەشارتى بخۇقە ھەلدگىرىت كو ژ ھەندەك رېرەۋىن ناقھەكى و ھەشارتى پەيدابىت. لەورا ئەگەر دەستپېيىك د حىكايەتى ب شىوهەيەكى رېكوبىيەكى و سەرەنجراكىش ھاتبىتە فەگىران ل وى دەمى ئەو شىپواز دى حىكايەتى بەرەف جوش و خورشىن بەت و دى پرسىياران د مېشىن وەرگرىدا دروستكەت، پاشى دى نفيسيەر و وەرگر بەزدارىن داهىنەنا تىكىستىدا كەن و دى تىكىستى بەرەف واتايىن بەرفرەھەت و كويىرەن.

دەستپېيىك دەسەن ھەندەك ئەرك ھەنە، كو د ۋى بواريدا (جىرار جىنیت) ئەندەك نموونە بۆ دەستپېيىك دانايىنە و جۆرىن فرىيکەران تىدا دەستنيشانكىنە، بەلنى د بەرەتدا تەكەزى ل سەر دەستپېيىك دەسەن كرىيە، ئەو ب دەستپېيىك دارشتىن ئانكۆ (دەستپېيىك دارىزەرى - نفيسيەرى) ناقدكەت كو ئەركەكى ناقھەندى ب ۋان مەرجان وەردگىرىت:

أ. گەرەنتى ھەبىت، ئانكۆ تىكىست بەپىتە خواندن.

ب. ئەف تىكىستە پېيدقىيە ب شىوهەيەكى باش ھاتبىتە خواندن (بلعايدى: 2008، ص117-118).

ئەف ھەردوو مەرجه ژى ب شىوهەيەكى سەرەكى ب نفيسيەرىقە يان (دەستپېيىك دارىزەرى) فە دگىرىدايەنە و ئايە كا ئەو چەوا شىاپە دەستپېيىك دروستكەت.

2. رەھەندىن بىناتى دەستپېيىك د حىكايەتا فولكلوريدا: ژ لايەكى دېقە (دەستپېيىك) د حىكايەتىدا، ل دويىش ژىدەرى (بنية السرد في القصص الصوفية) دېيتە ئەو رەگەزى كارتىكەرە خودان دوو رەھەند:

دېيىيت و ئەۋۇزى هندهك گوھرانكارىييان د كەسايىهتى و
ھەلويىت و دەمپىن وئى سەرهاٗتىيىدا ئەنجامدەت. واتە
قەگىر ل قىرىٗ دېيىه نېيسەر يان ئى قەگۆھىزەر، ھەر
دىسان ھەولددەت پېكھاتەيا بىنياتى دەستپىيىكى ل گور
وھاركىنا بۇويەران ھەتاکو دوماهىيىا سەرهاٗتىيىن
گونجانەكى تىدا دروستبىكەت (ستار: 2003، ص 89).
ئەقجا دوييقچوون دئ ل سەر ئان خالان ھېتە ئەنجامدان
كا ئايە پادى شارەزابوونا وئى قەگىرى چەندە؟ چەوا شىايە
بىنياتى دەستپىيىكى ل گور وان قۇناغىيىن دىر و درىزى تىدا
بورىن نىشانىدەت و ل گەل پارازىتا راستىيىن بۇويەر و
كەسايىهتىيىن وئى گونجانى تىدا دروستبىكەت.

كومەكا شىوازىيىن دەستپىيىكى د سەرهاٗتىيىن خۆدىدا ل گەل
خۆ دەيىنەت، ھووش و زانينا قەگىرى يانزى قەگىرل دەملى
بۇويەرى بخۇقەگىرى د حىكايەتا فولكلۇرىدا دياردەت، د
وى دەميدا هندهك پەيغان ھەلدۈزۈرىت، كو بەرەف واتايىن
ئامازەبى دېت، ئەۋىن كو دئ ب رېكا قەگىرى دەيىنە
ئاشكەراكىن (ستار: 2003 ص 89). ب قى ئامازەپىدانى
دياردېيت، كو شىوازى خۆدى د حىكايەتانا دوو خالان ل
دەربارەي قەگىرى و حىكايەتبىزى ئاشكەراكەن:

1- بوھايىن قەگىرانا حىكايەتبىزى دئ دېيىه جەن
باوھىپىدانى؛ دەملى ئەو جە و زىدەرى ئەو بۇويەر يان
قەگىران ئىھاتىيە وەرگىتن بۇ وەرگىرى دياردېيت، ل قىرىٗ
ئەو چەندە ئاشكەرا دېيت، كو قەگىرى ب راستگۆيانە ئەو
سەرهاٗتى و بۇويەرە قەگۆھازتىنە، ھەروھسا شىوازى وئى
سەرهاٗتى و چىرۇكى دئ بېتە شىوازەكى دەنگوباسى و
قەگۆھىزەر و ئاخقىتكى كو پشتەستىن ل سەر
دىكۆمەنتىكەن و راستىيىا بۇويەران دەكت.

2- ل دەملى قەگىر زىدەرىن خۆ ئاشكەرا دەكت، ل وى
دەملى ئەو گەردن ئازاكرنا خۆ ژ ناقەرۇقا چىرۇكى يان
تايىەتمەندىيىن قارەمانىن وئى يان شىوازى قەگىرانا وئى
دياردەكت (ستار: 2003، ص 90). بۇ نموونە:
- د حىكايەتا (Ebbas) دا ھاتىيە گۆتن:

قەگىرانا چىرۇك ژى دەستپىيىدەكت ل وى دەملى دياردېيت،
ب قى چەندى دئ بىنياتى دەستپىيىكى ل گور وان شىوازىن
حىكايەتىن فولكلۇرى و ب قى شىۋى ل خوارى خۇياكەين:
أ- بىنياتى دەستپىيىكى حىكايەتا فولكلۇرى يا خودى:
ھەر تىكستەك ل دەستپىيىكى ھەولددەت ھەبۇونا خۆ
نىشانىدەت و خۆ ب شىوازەكى سەپىنەت، لەورا ل قىرىزى
(دەستپىيىك) ب شىوازىن جودا دېيىه ئېكەم ئاماژە زېۋ
وھەرگىرى، ھەتاکو سەرەنجا وى بۇ تىكىستى راپكىشىت. ئەق
تىكستەزى نەك تىكستەكى ناھەندىيە، بەلكو ئەو
ھەفالجىمكى تىكىستى ناھەندىيە، لەورا زى تىكىستى
دەستپىيىكى جەختى ل سەر پىزىگەندا دەستپىيىكى دەكت و
ئەق چەندە ب شىوهەيەكى پېشچاڭ تىدا دەيىتە
تىبىنېيىكەن (كىلىطۇ: 1988، ص 34).

ل قىرىٗ حىكايەتبىزى دەملى پروسىسا قەگىرانيا، دېيىه
قەگىرى زنجىرەيا بۇويەرەن حىكايەتى، واتە (بۇھايىن
دەستپىيىكى د قى شىوازىدا وەسان دياردېيت، ل دەملى كو
ئەو حىكايەتا خۆ ل سەر بۇويەرەن خۆدى يان
سەرهاٗتىيەكا ل دەربارەي كەسەكى بەرنىاس يانزى
بۇويەرە كا راستەقىنە، كو گوھلىبۇويە يان ئىھاتىيە دېتىن
قەگىرىت) (ستار: 2003، ص 88) و بىنياتى دەستپىيىكى
خۆدى ئافادەكت.

زلايەكى دېقە ئېك ژ ئاستەنگىن دەقەنە د پېكا قەكۆلەریدا
سەبارەت قى جۆرى شېوازى، ئەۋۇزى پرسا (بۇويەرى
چىرۇكىيە) ژ (حىكايەتبىزى ئېكى - رەسەن)، واتە
ھەردەملى زنجىرەن قەگىراني دەربارەي وئى بۇويەرى
زىدەبۇون، باوھرى ب قەگۆھازتن و راستىيا وئى حىكايەتى
كىيمدىبىت؛ چونكى بېگومان قەگۆھازتن حىكايەتەكى ژ
سەردەملىن كەقناار و ژلايىن كەسانلىن سەر ب كەلتۈر و
رەوشەنبىرىيەن ھەممە جۆرقە باوھرىا وئى كىيم دېيت، ل وى
دەملى كارى دەستىنىشانكىنا بۇويەر و قەگىرانا رەسەنلى ب
زەحمەت دېيت. لى پىشى قۇناغى ل دەملى حىكايەت
ز قۇناغا (سەرزارى) بۇ قۇناغا (نېيسىكى) دەيىتە
قەگۆھازتن و جىڭىرىدېيت، ل قىرىٗ قەگىر پۆلە خۆ

- د چىرۆكا (پەشۇ ب دەستىت خۇو، ئان ئاقى تو
برىدا):

((بەرى، مەھا نىسانى، رەقەندى ز دەشتى ددا رى و
دەاتن و قەستا زۆزانان دىرىن. دەاتنە دەقەر ئامىدىيى، ل
پرا كەلىيى، ئەوا ل سەر زىيى ل پاشتا دىرەلۆكى دەرباز
دبوون)) (ئامىدىيى: 2019، ل 109).

ل ۋىرى ئەگىرى پىزانىنин ھويىر دەربارە دەقەرە كا
ئامىدىيى بۆ وەرگى دىاركىينە، ھەروەكى د نموونىدا
دىاردېيت ((ل پرا كەلىيى، ئەوا ل سەر زىيى ل پاشتا
دىرەلۆكى دەرباز دبوون)) كو خۆ جە ئى يى
دەستنىشانكى ئەۋۇزى ((پرا كەلىيى)) يىتىيە، دىسان دانا
پىزانىنا سەبارەت دەمن گەشتىن (رەقەندىيە) بۆ وئى
دەقەرى ب ھويىركاتى ئاماژە پېدايە ئەۋۇزى ((مەھا
نىسانى)) بۇو. واتە ئەف پىزانىن و رووهنكرنە دېيىتە ئىك
ژ گۈنگۈرەن شىوازىن دەستپېكىيە خۆدى يا فەگىرانا
ھىكايەتىن گەلىرى، دىسان باوهەرپېيدان ب وەرگى دەدت
و ب شىوازەكى دەنگوباسى راستىيە كا سەبارەت جەھەكى
كوردىستانى و گەشتىن رەقەندىيە بۆ وئى دەقەرى ل دەمەكى
دەشتنىشانكى سالىدا دىاردەكت، واتە بۇويەرېن
راستەقىنەيىن ل وئى دەقەرى چىيۈوين، ھەگىرى ھەولدىيە
وان بۇويەران و سەرھاتىيان وەك دىدەقانەك فەگىرىت.

- د ھىكايەتا (فەرات و خۆسروقۇ):

((شىن قىزەكە بەدەو بۇو، دەلال بۇو، تەمیز، خۇونشىرين
بۇو، چەقىيد وئى پەش بۇون، شىېسىكى وئى شى
بۇون)). (جندى: 2006، ل 107).

د ۋى نموونىدا ھەگىر وەك ھەگۆھىزەرەك دىاردېيت، واتە
دەستپېكى ئەن ھىكايەتى خودىبىوون تىدايە، كو بابهەتى وئى
كەسايەتىيە كا دەشتلىشانكىيە ب نافىن (شىن)،
ھەردىسان ژىلى قىن يەكىن د دەستپېكىپدا سالوخەتىن قىن
كەسايەتىيە دىاركىينە دەمن گۆتى ((قىزەكە بەدەو بۇو،
دەلال بۇو، تەمیز، خۇونشىرين بۇو، چەقىيد وئى پەش بۇون،
شىېسىكى وئى شى بۇون)). لەورا د ۋى ھىكايەتىدا ھەگىرى
ل دەستپېكى وئى راستىيە قىن سەرھاتىيە ھەگۆھازتنى پادېيت.

Li gundê, kuri kek hebû nave wî))
Ebbas bû. Ebbas ji bi çükahi ya xwe
de ne meşî bi rêve neçû, û hem jî
yekane bûj i dê û bavêxwe re. Lêt evî
wê rewşa xwe jî, her sibeh bi
çalepka, ji sibehê heta êvarê, ji
malê derdi ket û di çû nav zaroka
di lîst. Ewjîmîna hemî zarokên gund
di çû, di hat, bi wan re dilîst, lîli
ser çarpîka bi erdê ve
. (di xushi ya), (Di ya Ci wan: 2012, L 23
د ۋى نموونىدا دەستپېكى خۆدى يا ھىكايەتى ل دەربارە
كەسەكى دىارى ناف گوندى بۇو، ئەۋۇزى زارۆكەكىن
گوندىيە ب نافى (عەباس)، دەستپېكى قىن ھىكايەتىدا ب
سالوخدان و دىاركىنا سىمايىن قىن كەسايەتىيەن
دەستپېكىيە، كو (كەسايەتىيە كا كىيم ئەندامبۇو، ئېكاني
مالا خۆ بۇو، يىن لفۇوك و زىرەك) بۇو. ب دىاركىنا ۋان
سىمايان زىدەت خۆدىبىوون د ۋى ھىكايەتىدا، ل شىوازى
دەستپېكى دىاردېيت. ئانکو ھەگىرى ھەولدىيە بىيى
زىدەكىن قىن سەرھاتىيە و ب تايىت ل دەستپېكى وئى
ھەگۆھىزىت، ھەتاکو دەستپېكى خودىبىوون تىدا
پەنگەدەت و دىر ژ سەر ب زىدەكىنان. ل دوماهىن
وەرگى نەچارىدەكت، كو ل گور بوجۇونا وى تەماشى
پويىدانان بىكت و شىوازى چاھەرپېيۈن تىدا يى زالە كا
ئايە پرسا قى زارۆكى ج بۇو؟ ل ۋىرى ھىكايەتىيە دى
وەرگى ل گور بۇويەرېن سەرھاتىيە بەت و بىاھى ئازادىيَا
ھزرکرنى بۆ ناھىلىت؛ چونكى مروق زىدەت ھزردەكت
ئەف سەرھاتىيە بۇويەرەكى كەسوکىيە و دەربىرىن ژ
خۆدبىن كەسەكى دەكت و ژ لاپەكى دېفەزى ھەگىرى
ھەولدىيە ب بىتە جەن باوهەرپېيۈرنى دەمن ل دەستپېكى
نافى كەسايەتىيەن دىاركىرى و ھەروەسە دىاركىيە ئە و ب
ئەركى ھەگۆھازتنى پادېيت.

له گیره کن دیتر جودایه، هه رووه سا ده ریاره بیووه رانزی بووها و تاییه تمه ندییین خو ژ وئ په یوه ندییا موكوما ب ره گه زی ده میقه و هر دگریت، ئانکو ژ که ھناتین و هر دگریت کو و اتاییین پویت و ده مکی و ل گهل نیشاندانما ب وویه ران بو ھایه کن پیقه دچن، ژبه ر فن چه ندی حیکایه تئی بو ھایه کن دو ولایه نی و هر گرتیه) (ستار: 2003، ص 93)، و اته حیکایه تبیز د شیوازی ده ستپیکا حیکایه تا فولکلوریا بابه تیدا ب رۆلی ناقھه ندبوونی را دیت و راسته و خو ناچیته د ناف ب وویه راندا و بین ئازاده د گۆتننا ده ستپیکتیدا ل گور شیوازی خو بین تاییه ت. هه ر دیسان ئه و سالۆخه تا که ھنارییزی خزمە تا ھه گیرى دکەت. ئانکو ده مى ب وویه رین سه رهاتین ده مه کن که قناره، پرانییا حیکایه تان د فی شیوازیدا تەکه زی ل سه رقان ده سته وازان دکەن (جاره کن ژ جاران، پۆزه کن ژ پۆزان، د گۆتى، جاره کن د زه مانى ھند)، ده مى ده ستپیکى ل قیرى دبیتە خودان دوو... ره ھەند:

۱- رهنهندی دهمن بوری: کو بوویه رین حیکایه‌تی بُو سه‌رده‌میں که قن فه‌دگه‌رن.

2- پهنه‌ندی دهمن نوکه: ئانکو دهمن گۇتنا سەراهاتىيى زلاپىي، فەگىرى ب خۇ (النصير: 2017، ص 105).

نه و دهسته واژین ئامازه پیکری سه بارهت دهستپیکار
حیکایه تا گله لیری يا باهه تى، دبنه چهند خاله ك ده
حیکایه تبیزى ڙ و هرگرى جودابكهت، ئانکو که سايده تيبيا
فه گئيرى ره سهن د ڦي جوئى حیکایه تييدا يا ديارنинه، ل
قئيرى ئه ركى فه گئيرى ب تنى نافه نديبوونه، کو بوويه ران
فه دگوه هيزيت، بهلى ل گهل ڦي فه گوهه ازتنى هنده ك
گوهه انكاريانى ئه نجامددهت، واته داههينانى دكهت، ل
قئيرى ئه و حیکایه تبیز یي پابهند نينه کو هه ر بوويه ره کى
وهك خو و بېي گوهه انكارى فه گوهه هيزيت، بهلكو بياافق
ئازادىي ب شىوه يه کى به رفره هه یي هه و تىكستى وئى
يى فه كرييye (ستار: 2003، ص 93-94)، ئانکو ئه ف
شيووازه ده ليقى دده ته حیکایه تبیزى ل گور شىوازى خو یي
تاييهت سه رده رېي ل گهل بکهت، ئه ف جوئى حیکایه تى

نهوژی ب پیکا سالوخدانا سیما و تاییه تمهندیبین فتی
که سایه‌تیبین، ظانکو حیکایه‌تبیزی یا هه‌ولدای راستیبیا فتی
که سایه‌تیبین هه‌روه کو ڦه گیرانا ره سه ن دیار یکه ت. هه بونا
فتی که سایه‌تیبین دیکیومینت بکه ت هه تاکو ڦه گیران ب
بیته جهن با وه ریپیکرنی و وه رگری ب بویه رانه گریبده ت.
و قایل یکه ت.

- د حیکاپه تا (جزایی میری) دا:

((میری ئامیدیيىن گۆته وەزيرىت خۇ: ئەم بىن پاره ماين و دېقىت ئەم خەلکى جزا بىكەين، دا پارەيان كۆم بىكەين. وەزيران گۆتى: ئەزبەنى، چاوا دى خەلکى جزا كەبىن؟)) ((ئامىدى: 2019، ل15).

هه دهستپیکا حیکایه‌تی شیوازی وی شیوازی دهستپیکا خوّدی بوویه؛ چونکو حیکایه‌ت ئیکسه‌ر ب گوتنیین میری دهستپیدکه‌ت، هه رووه‌کی دیار ((میری ئامیددیین گوتنه وه زیریت خو: ئه‌م بى پاره ماين و دقیت ئه‌م خله‌لکی جزا بکه‌ینلا)), دیسان خاله‌کا دیزی ئه‌وه، کو که‌ساي‌ه‌تیزی هاتیبه دهستنيشانکرن ئه‌ۋىزى ((میری ئامیددیین) يه که‌ساي‌ه‌تیزی‌کى به‌رنیاس و ناخدارى دەھر و دەورىه‌رین خەستدکه‌ت، کو ۋەگىر ل ۋېرىج زىدەھى و شیوازى خو: بىن که‌سوکى و داهىنانى ئەنجام ناده‌ت، زىدەتر شیوازى دەنگوباسى و ۋەگىرانا سەرەتاتیزی‌کى دكەت، هەولددەت پاستیا وی دیاربکه‌ت هه رووه‌ک بۇ ھاتیه ۋەگىران، سەربزىدەھى و دەسته‌واژه‌یان سەر زىدەن‌کەت. خالا دويماهیبین ئه‌وه، کو ئه‌و حیکایه‌تە دەرباره‌ی بوویه‌رە کا دهستنيشانکریبیه، کو ۋ لایىن که‌ساي‌ه‌تیبا سەرەكیفه ((میری ئامیددیین) ھاتیبه دهستنيشانکرن، ئه‌ۋىزى بوویه‌را (نەمانا پاره‌یه)، کو پلان ل سەر ۋى يەكى ۋ لایىن که‌ساي‌ه‌تیبا سەرەكیفه دھینه ئافاکرن. واته دهستپیکا خودى ب شیوه‌یه‌کى، ئاشکەر د ۋى، سەرەتاتییدا دیاربوویه.

ب- بنیانی دهستپیکا حیکایه تا فولکلوری یا با بهتی:
د فی شیوازیدا فه گیر د حیکایه تا فولکلوریدا پیره وه کی
جودا به رخو دگریت، واته (د فی شیوازیدا هه ر فه گیره ک ز

بُوری)) نهقه ههردوو دبنه ئامازه کو سهردەمین کەقىن و نه گىرىدai سهردەمن خۇدىيى فەگىرىيە. ئانكىو ئەف سەرەتايىيە بەرى سەردەمن نفيسەر و فەگىرى يا ھاتىيە ئەنجامدان.

(3) شىوازى دەستپېيىكى يىن ههردوو حىكايهتان، ئەگەر تەماشەي حىكايهتا ئىكى بىكەين دى بىنин گەلەك ب كورتى نفيسەرى حىكايهت دارىزتىيە. بەرامبەر د حىكايهتا دووپىدا نفيسەرى حىكايهت گەلەك ب تىر و تەسەلى دارىزتىيە و هويركاتى ل سەر زىدەكرىنە و شىوازى خۆزى ل سەر زىدەتر مروققەست پى دكەت، ئەف حنىرە دېيتە پالدەر و دەستپېيىكا بابهتى کو هيدى هيدى حىكايهت وەرارى بکەت و پاشى بەرەف ھندەك بۇويەرپىن دېترەف بچىت.

(4) ههردوو نفيسەر د پىرەۋى گۆتنى دەستپېيىكا حىكايهتىدا ب ئەركى ناھەندىبوونى رابووينە، بەلى د گەل فى ناھەندىبوونىدا ھەر ئىكى ھەولدايە شىوازى خۆ ب سەپىنەت، ھەردىسان ھەردوو نفيسەران مائى خۆ د پىرەۋى بۇويەراندا نەكىرە، کو ب وى پەنگى كارتىكىرنى ل بنىاتى دەستپېيىكىيەن حىكايهتى بکەن. بەلكو ل گور شارەزابوونا خۆ سەرەدەرى ل گەل دەستپېيىكى كرىنە.

(5) خالا دوماهىيى، ئەوه کو ھەر نفيسەرەكى ۋىيەت ب شىوازەكى دەربىرىنى ژ حىكايهتى بکەت، بۇ نموونە د حىكايهتا ئىكىدا دېزىت: ((ھېزىرەك ئىنا و جوان د بەلگا پىچا و كەر د سەلەكىدا و نخافت)) و د حىكايهتا دووپىدا ھاتىيە گۆتن: ((ھېزىرە د ناھەنگىدا و ھەمى پەخىن ھېزىرى كرنە بەلگ)), ئانكىو ھەر نفيسەرەكى ب شىۋەھەيەكى سالۆخدانان ھىيان و رېتكەستنە ھېزىرى د سەلەكىدا ژبۇ حاكىمى دەربىرىيە، قىرى ئەفه واتا وى يەكى دەدت، کو دەستپېيىكا تېكىستن فى حىكايهتى يىن ۋەكىيە و نىشىانلىن سەربىزىدەكىن تىدا ھەنە، ئەگەر قەگىرەكى نوى ژى بەيت د شېيت دەستپېيىكا ھەمان حىكايهت ب شىوازى خۆ و ل گور پاشخانا خۆ يا ئەپسەتمەلۈزى و شىوازى خۆ يىن تايىھتى ۋەگىرانكى، دەستپېيىكا فى سەرەتايىي ۋەگىرىت.

خودان رەھەندەكى واتايىيە، ئانكىو د ھەمان دەمدا دەلىقى دەدەتە وەرگىرى ل گۇفرپاشخانا خۆ سەرەدەرىن ل گەل قى شىپوازى بکەت.

بۇ نموونە ئەگەر تەماشەي ۋان دوو حىكايهتىن خوارى بکەين:

أ. حاكم و باگوردان:

((دېيىن ئىكى ل گوندى بەرئ بەرئ گوتى ئەز دى رايم ديارىيەكى بۇ حاكمى ئامىدىن بهم و چوو ھېزىرەك ئىنا و جوان د بەلگا پىچا و كەر د سەلەكەكى دا و نخافت و بەرەف بازىرى ئامىدىن ۋە چوو)) (باھەرنى: 2007، ل 43).

ب. باگوردانى بەریبەر:

((دېيىن: زەمانى بُورى، پۆزەكى، ل گوندى بەریبەر جۇتىارەك چوو د ناھ ئاقارى خۆدا بەرئ خۆ دايىن ھېزىرەك گەلەك مەزن و گەھشتى دىت، د ھەمى ژىيى خۆدا وى ھېزىرىت ھند مەزن نەدىتبۇون.

گەلەك كەيفا وى پىن ھات و گۆت: ئەز دى ھەزىرى بۇ مېرى ئامىدىن بهم و كەمە ديارى. ھېزىر كەر د ناھ سەلەكىدا و ھەمى پەخىن ھېزىرى كرنە بەلگ و بەر ب بازىرى ئامىدىن دا رى)) (ئامىدى: 2019، ل 30).

د ۋان ھەردوو نمووناندا شىوازى ھەردوو حىكايهتان شىوازى دەستپېيىكا بابهتىيە، دشىاندایە ب ۋان چەند خالە كان بەحسبكەين:

(1) ناھۇنىشانى ھەردوو حىكايهتان ژىكجودايدە، کو يَا ئىكى (حاكم و باگوردان) و يَا دووئ (باگوردانى بەریبەر)، بەلى ناھەرۇكا وان ئىكە، ئانكى ھەر قەگىرەكى (نفيسەرەكى) ناھۇنىشانەك ل سەر دانەيە، ئەف ئىكەم خالە كو حىكايهتىيە ب ئازادانە سەرەدەرى ل گەل شىوازى دەستپېيىكىيا بابهتى كرى و ل گورە دېتىنە خۆ يَا كەسوکى ئەف ناھۇنىشانە ھەلبىزارتىيە.

(2) سەردەمى حىكايهتان، سەردەمەكى كەقناھ، چونكى ژ شىوازىن وان بىن دەستپېيىكى يىن ديارە دەمن د حىكايهتا ئىكىدا دياركى ((دېيىن ئىكى ل گوندى بەرئ گوتى)) و د حىكايهتا دووپىزىدا ھاتىيە گۆتن ((دېيىن: زەمانى

پۆزه‌كى (پرۆژه‌يَا ئەنسىيتوتا كەلەپۇورى كوردى: 55 ل، 2015)	مەيشكى چاڭ ل بەتى كر	1 0
دەمنى (ئامىدى: 37 ل، 2019)	سمايىل پاشايىن ئامىدى و زېرەفان	1 1
بەرى (ئامىدى: 52 ل، 2019)	حەفت.. حەفت.. حەفت	1 2
ل سەردەمىنى (ئامىدى: 80 ل، 2019)	قاسىدى باگوردانى	1 3
وەختەكى (جندى: 19 ل، 2006)	ئەلۇ و فاتى	1 4
وەختەكى (جندى: 131 ل، 2006)	قەرۋ	1 5
ھەبۇو (جندى: 303 ل)	ئىسمایيل	1 6
ھەبۇویە، تو نەبۇویە (جندى: 45 ل، 2006)	نېچىرقاتىد برا	1 7
ھەبۇو تونەبۇو (جندى: 141 ل، 2006)	دوورگەر ئۆخلى و سەمنەند	1 8
ھەبۇون، تونەبۇون (جندى: 151 ل)	میرزە مەممەد و كراسىزىرىن	1 9
جارەكى ھەبۇویە - تونەبۇویە (جندى: 55 ل، 2006)	كوندور	2 0
وەختەكى ھەبۇو تونەبۇو (جندى: 263 ل، 2006)	كۆر و بەلەنگاز	2 1
رۆكى (جندى: 2006، 225 ل)	چل چۆپ	2 2

پەيف و رىستەيا دەستپىيكتى ئەو خالا گەهاندىنېيە ياكو وەرگى ب جىهانا تايىهتا حىكايىهتا فولكلۇرېفە گىرددەت، لەورا ئەگەر ئەم تەماشەي بىنیاتى دەستپىيكتا بابهى بىكەين، دى بىنین ب گەلەك شىّوهيان د حىكايىتىن كوردىدا ھاتىنە بكارهينان، ھەروەك د خىشىتەيدا ھاتىيە دىياركىن:

ز	ناقى حىكايىتىن	شىّوازى دەستپىيكتى
1	حاكم و خولام	دېيىن (بامەرنى: 9 ل، 2007)
2	شۆلا خودىيە	دېيىتن (بامەرنى: 29 ل، 2007)
3	زەلام و بىزىن	دېيىزىتن (بامەرنى: 122 ل، 2007)
4	زەلام و بارى دارا	دېيىن، دەمەكى (بامەرنى: 59 ل، 2007)
5	میرى ئامىدىيىن	دېيىن ل سەر دەمىن (بامەرنى: 79 ل)
6	پېرەمىر و مەسىن	دېيىتن، وەختەكى (بامەرنى: 86 ل)
7	جوحا و زەلامنى جوهى	دېيىن، جارەكى (بامەرنى: 107 ل)
8	تىشتى خودى حەزكەت دى جەن خۆ ئىيت	دېيىن، پۆزەكى (پرۆژه‌يَا ئەنسىيتوتا كەلەپۇورى كوردى: 11 ل، 2015)
9	ھەكەر خودى نەدەت، نە ب حىللا ملايە	ل سەر زەمانىن (پرۆژه‌يَا ئەنسىيتوتا كەلەپۇورى كوردى: 42 ل، 2015)

ل دەمئى بەرى (ئۆسمان: 2008، ل 24)	حەمال	3 6
د دەمئى بەرى دە (ئۆسمان: 2008، ل 37)	سەربر	3 7
لە دېزەمانەوە جارىكىان (شادى: (33)، ل 2005)	پاك بەو بىياڭ بە	3 8
كاتىك (شادى: (92)، ل 2005)	دىيوي رەش	3 9
دەبىن و نابىن (صلیوھ: (45)، ل 2012)	كاڭ مەم و خاتۇو زىن	4 0
ھەبوو نەبوو لە خوا گەورەتر نەبوو، لەبەندەش درۆزىنتر نەبوو (صلیوھ: 2012، ل 73)	گونەچارە	4 1
ھەبوو نەبوو لە خوا مەزنتر نەبوو، لە مروققىش درۆزىنتر نەبوو (صلیوھ: 2012، ل 81)	بەسەرى دايكم	4 2
پۆزىكىان (صلیوھ: (93)، ل 2012)	تهشت و نىڭار	4 3
ھەبوو، نەبوو، كەس لە خوا گەورەتر نەبوو، لە بەندى خراپ روو رەشتر نەبوو (قادىر: (11)، ل 2015)	پاشا و كۈرۈكەي	4 4
ئەگىرنەوە (قادىر: (17)، ل 2015)	پىاوىتكى ترسنۆك بۇو بە پالەوان	4 5

ئەفەندىم، جارەكى جارا (جندى: 2006، ل 287)	رۆستەمى زال	2 3
گۆ جارەكى (جندى: (355)، ل 2006)	خەلەفە و خۆرتەك	2 4
گۆتنە گۆتىيىا (جندى: (357)، ل 2006)	بەلولول	2 5
دەلىن كاتى خۆى (حەسەن: 2010، ل 75)	بۇوكى عەبابەيلى	2 6
سالىك بەو عەيام (حەسەن: 2010، ل 78)	ئاشەوان	2 7
ھەبوو نەبوو (حەسەن: 2010، ل 82)	سى برا	2 8
جارىكىان (حەسەن: (106)، ل 2010)	درۆي پىوي	2 9
رۆزىك (حەسەن: (147)، ل 2010)	ئەسپى پاشاي رۆم	3 0
سالازىك بەر لە ئىستا (حەسەن: 2010، ل 165)	عەول	3 1
سالازىك لەمەبەر (حەسەن: 2010، ل 2010)	سوارچاك	3 2
دەگىرنەوە (حەسەن: (181)، ل 2010)	دزىكى زىرەك	3 3
جارەكى ژ جارا (جهەعەر: 2010، ل 44)	چنار	3 4
ھەبى نەبى (جهەعەر: (81)، ل 2010)	دوو دەروپىش	3 5

ل زەمانەكى (دەشتمىرى: 2011) (167 ل)	پشتى نەخودەشىي خودەشىيە!	5 6
ھەبۇو ... نەبۇو، كەس ژ خودى مەزتر نەبۇو (جەعفرە: 2007) (67 ل)	قەل و روېقى	5 7
جارەكى ژ جارا پەحمە ل دەيىبابىت گوھدارا (جعفر: 2017، ل 17)	مەلا و تەرزى	5 8
جارەكى ژ جارا، ھزار پەحمەت، ل دەيىبابىت گوھدارا (جعفر: (32 ل، 2017)	سلطان سعيد	5 9
ل سەر دەمن (جعفر: (160 ل، 2017)	خان ئاقىدەلى جىزىرى	6 0
گوتى (جعفر: 2017) (211 ل)	پېرەزىن و شەيتان	6 1
ھەبۇو نەبۇو، كەس ژ خودى مەزتر نەبۇ، ج ژ بەنیا درەۋىن تر نەبۇو... (جعفر: (238 ل، 2017)	مېرانى نە ب كىشان و پىقاتە	6 2
دېيىزىن د بەرى دا (جعفر: 2017) (244 ل)	مالى قەلسى و مەردى، ھندى ئېك دچىت	6 3
ھەبى نەبى، كەس ژ خودى مەزىن تر نەبى، كەس ژ بەنیا درەۋىن تر نەبى (جعفر: (280 ل، 2017)	گولىن و نەزىر	6 4

رۇزى لە پۆزىان (قادىر: (61 ل، 2015)	خېرى خالان	4 6
جارەكى (بامەرنى: (39 ل، 2007)	خەلەپە هاروون رەشىبد دكەقىيەتە بەر حۆكمى مەلا	4 7
رۇزەكى ژ رۇزى (بامەرنى: 2009) (41 ل)	زەلامەكىن ھېكىكەر	4 8
ھەبۇو نەبۇو، كەس ژ خودى مەزتر نەبۇو، كەس ژ بەنیا (درەۋىنتر) نەبۇو (بامەرنى: 2009) (123 ل)	تو كورى منى، براين منى، مېرى منى	4 9
جارەكى ژ جارا پەحمەت ل دەيىبابىت حازر و گوھدارا (شىلازى: 2005، 54 ل)	وھسىهتا حاكمى	5 0
دېيىزىن وەختەكى (شىلازى: 2005) (43 ل)	حاكمى ئامىدىيە و خوينا زاروکى	5 1
جارەكى ژ جاراران پەحمەت ل دەيىبابىت گوھداران (شىلازى: (77 ل، 2005)	حاكم و كورى ژر بەھر كى!	5 2
دگۆتن (خەتارى: (133 ل، 2013)	میر مەممەد ئۆتى و تەمۈيى سامۇ	5 3
رۇزەك ژ رۇزان (دەشتمىرى: 2011، 13 ل)	حاكم و جانگىر	5 4
ل دەمەكى (دەشتمىرى: (150 ل، 2011)	بەلا رەش	5 5

2012، (99 ل)		
ل وەختەكى (فارقىنى: 2012، 91 ل)	حسىئىن قەنجۇڭ	7 5
رۆزىكىن ژپۆزىن خودى (فارقىنى: (137 ل، 2012)	سالح و كەزى	7 6
ھەبۈي نەبۈي چوڭ خودى و پېيغەمبەرا مەستر نەبۈي. وەختى زەمانى بەرىدا (ئامىدى: 2002، .39 ل)	چىپرۇڭا سىنى و فەرخى	7 7
ھەبۈو نەبۈو ج لە خواو پېيغەمبەرى گەورەتر نەبۈو ج لە شەيتانى مەلعونىتى نەبۈو ج لە درۆزنى پۈچىشلىرى نەبۈو (عەبدولرەحمان: .9 ل، 2011)	چل كەزى	7 8
دەگىرنەوهە زەمانى كۆن (عەبدولرەحمان: .47 ل، 2011)	قەشە	7 9
ھەبۈو نەبۈو كەس لە خودا گەورەتر نەبۈو، كەس لە بەندە درۆزىنتر نەبۈو (دزىيى: 2005، ل6.)	قاقدۇل زىپۇر قاقدۇل زىپۇر	8 0
ھەبۈو، نەبۈو كەس لە خوا گەورەتر نەبۈو،	پاوى گىردى رەش	8 1

ھەبى نەبى چوڭ خودى و پېيغەمبەرا مەстىر نەبى (حسىئىن: (91 ل، 2013)	گول بارىنك	6 5
بەرى (حسىئىن: (142 ل، 2013)	حاجيلوك	6 6
جارك ژ جارا، رەممەت ل دى و باقى گوھەدارا (عابدىن و بۆھەتان: (91 ل، 2013)	فەرھات ئاغا	6 7
گۆ جارك ژ جارا، رەممەت ل دى و باقى گوھەدارا (عابدىن و بۆھەتان: (95 ل، 2013)	مارى سەرخىزىنى	6 8
گۆ ھەبۈو و نەبۈو (عابدىن و بۆھەتان: (102 ل، 2013)	ھەجا حەيوانا	6 9
گۆ ھەبۈو و نەبۈو چىتىر ژ خودى نەبۈو (عابدىن و بۆھەتان: (109 ل، 2013)	ناتۇرقاتىنى ڙىنى	7 0
گۆ ھەبۈو نەبۈو چىتىر ژ خودى نەبۈو (عابدىن و بۆھەتان: (207 ل، 2013)	مەممەدى حەننە	7 1
جارەك (جەمال:	چۆلەكە و كىيسەل	7 2
ھەبۈو (ئۆسمان: (18 ل، 2012)	تۆبەبت ئەف وەلاتە	7 3
ھەبۈو نەبۈو كەس لە خواي گەورەتر نەبۈو، كەس لە بەندە خراپ، خراپىتىر نەبۈو	ئەممەد تەمبەل	7 4

ھەبوو نەبوو كەس لە خواى عالم گەورەتر نەبوو (حەسەن: 313، ل، 2008)	مەلا و چل دز	9 1	كەس لە بەندە خراب پۇو دەشتر نەبوو (تەقى: 2006، ل. 9)	
وەختى خۆى (حەسەن: 2008، ل. 315)	نەوە دەول ژەن	9 2	بە نىيۇ خواى گەورە و بىن ھاوتا (پاوجى: 24، ل، 1393)	سووکە ئاپۇرىك 8 2
پۆزەكى ل وەختى (خانكى: 2011، ل. 82)	بازرگانى حەلەبىن و خاتونا بازارى سەممۇلى	9 3	بەسەرهاتى خولە و پىزە لە زەمانى بەرووتدا، نەھېشتا كە لە زوووتدا (پاوجى: 89، ل، 1393)	8 3
ل زەمانى كەقناار (خانكى: 2011، ل. 127)	مېرى ئىسڪان... پاك ستاندىن	9 4	چەند بەھىز بى لە تۆ گۈندەكان مەۋھى دەست و بازو بەھىز دەست و بازو (حەسەن: 62، ل، 2008)	چەند بەھىز بى لە تۆ گۈندەكان مەۋھى 8 4
ھەبوو نەبوو كەس لە خواى گەورەتر نەبوو. دەگىپنەوە دەلىن (ئەحمەد: 2008، ل. 7)	مشك و پىشىلە	9 5	مەلا ڙىن نوبەت چەقە ئەگىپنۇ وارىن (حەسەن: 2008، ل. 132)	مەلا ڙىن نوبەت چەقە 8 5
دەگىپنەوە دەلىن (ئەحمەد: 2008، ل. 101)	لغاوى شەيتانى	9 6	گەنج سالج لە سەردەمەكدا (حەسەن: 2008، ل. 134)	گەنج سالج 8 6
دېيىن:- لەدەمەكى. ل زەمانەكى (ئۆرەبى: 150، ل، 2020)	كولىلەك	9 7	پاشايەك ئارام و لەسەرخۇ دەلىن (حەسەن: 2008، ل. 164)	پاشايەك ئارام و لەسەرخۇ 8 7
لەدەمەكى... زەمانەكى (ئۆرەبى: 2020، ل. 157)	قولنگ و پويشقى	9 8	سال و زەمانەكى (حەسەن: 2008، ل. 237)	بەسەرهاتى پاشايەك لەسەردەمى كۆندا 8 8
ل وەختەكى... ل زەمانەكى... (ئۆرەبى: 245، ل، 2020)	دېيىئ كۆرە	9 9	ئەۋى و ناوى ئەيگىرنۇ (حەسەن: 2008، ل. 267)	تتىلە و بىيلە 8 9
Hebû carekê j i	Kêz i k û Qi r ş i k	1 0 0	پۆزەك (حەسەن: 295، ل، 2008)	مەلا مەشهر و پاشا 9 0

t evê s êwî û bêmal an, j i xeynîmî şkêñ qul ên dîwar an (El ban: 2018, (L 148			caran(Heydo: (2012, L 9		
Hebût unebû rehmet li dêû bavêhazir û guhdaran, bi tevîder û cînar an, j i xeynîdi zê xîyar an (El ban: 2018, (L 150	Dersa Sebrê	1 0 5	Hebûcarekê ji caran rehme li dêû bavêhazir û guhdaran ji xeyanîfessed ûewanên berdîwaran(H eydo: 2012, L 10)	Ker Û Kundir	1 0 1
Carekêj i caran xêr û xweşîbi bare li ser hazir û guhdaran, bi tevêbirçîû xizanan, j i xeynîdi zê xîyar an (El ban: 2018, (L 158	Heywanêñ Xwedê	1 0 6	Hebût unebû rehme li dêû bavêmi nûwe bû(Heydo: 2012, L 11)	Kundir Û Qeşa	1 0 2
Carekêj i caran xêr û xweşîbi bare li ser hazir û guhdaran, bi tevêbêmal û	Paşa Û Wêzîr	1 0 7	Go hebû carekêj i caran rehme li dêûbavê hazir û guhdaran ji xeyanîfessed ûewanên berdîwaran (Heydo: 2012, L 24)	Mormorîka Delal	1 0 3
Carekêj i caran xêr û xweşîbi bare li ser hazir û guhdaran, bi			Carekêj i caran xêr û xweşîbi bare li ser hazir û guhdaran, bi	Dirikê	1 0 4

(J a b a: Q e d ì m (2000, L 45	Hîk a y e t a H e f t ê	1 1 6
R a w ï r i w a y e t (J a b a: d i k e n (2000, L 70	Hîk a y e t a b ï s t û y e k ê	1 1 7
B e r ï n i h a (J a b a: 2000, L (73	Hîk a y e t a b ï s t û d u w ê	1 1 8

خشتی، هژماره (1)

پشتى مه نىرین دهستپيکا (1171) حيکايهتىن فولكلورى يىن كوردى د (38) په رتووكاندا كرى، دياربورو كى (118) شيووازىن بنياتى دهستپيکا حيکايهتان ل بهشىن جودابىين كوردستانما مەزن بكاردهين و گلهك ژ وان شيووازىن دهستپيکان نيزىكى ئىكىن، بەلى هەر دەفھەرهك ل گور ديالىكتا خۆ وان شيووازىن دهستپيکان بكاردهين. هەردىسان هندەك شيووازىن دهستپيکا باهتى حيکايهتى د جودانە و هندەك ژى هەر ژ زمانىن مللەتىن دەروبەر، مينا عەرەب و فارس و توركان هاتىنە وەرگىتن و تىكەھلى زمانى كوردى بۈوينە. ديسان د بنياتى دهستپيک يا حيکايهتىن كوردىدا دياردىيت، كى ((ئەگەر سەرەنجى زۇرىك لەو حيکايهته كوردىييان بەدەين لە ناوجە جىا جىاكانى كوردستاندا دەگىرپەرنەوە، دەبىنەن بەشى هەرە زۇرىيان دەستپىكىردىيان بە ناوى خواوه بۇوه)) (ئەحمدە: 2019، ل 73)، واتە لايەنى ئايىنچى د قۆناغەكىيدا كارىگەرى ل سەر شيووازى بنياتى دهستپيکا حيکايهتا كوردى كريه، هەروه كى د چەند نموونادا ئەق چەندە دياربورو.

هەزى ئامازەپىكىرنىيە، كى بەرى هەر حيکايهتهك دەستپىكەت، پىدىقى ب دەرواژەيەكى ھەيە، دەرواژەيىن هەر حيکايهتهكى شيووازىن ھەمە جۆر بخۇقە دېيىن، ئانكى د ھندەك حيکايهتانا شيووازىن كورت ب كاردهين و د ھىندا، كەلەتەم دەباشىماندا، دەۋاش، كاباجىم، ئەۋە

bêyaran, ji xeynî Beko Ewanan (El ba (n: 2018, L 160		
Go carekêji caran (Heydo: (2013, L 33	Ji Qudûmketî	1 0 8
Go di zemanekî (Heydo: 2013, (L 41	Zerêzane	1 0 9
(Heydo: Go (2013, L 65	Hewtêbîramîn	1 1 0
Di zemanê berêde (Farqînî: 2013, (L 56	Fenên Dêw	1 1 1
Neqîl di ken (Jaba: 2000, L (37	Hîkayeta yekê	1 1 2
Hîkayet di ken (Jaba: 2000, L (38	Hîkayeta Sêyê	1 1 3
Rîwayet di ken (Jaba: 2000, L (41	Hîkayeta Pêncê	1 1 4
Di weqtê (Jaba: 2000, L (44	Hîkayeta Şeşê	1 1 5

بدهىن، ئانكۇ ئەو نىشانەيەكا دارشتىنى يَا واتادارە و دوماهىيىا ئىكىستى دەيتە دانان.

ب. رستەيىن دوماهىيى: دشياندai دوماهىيىا باھتى چىرۆك و سەرھاتىي بەيىنە دەستنيشانكرن؛ چونكۇ ئەو دوماهىيى يەكە يَا واتادارە (بلغابىد: 2006، ل 54، 55).

2. ئەركىن بنياتى دوماهىي د حىكايەتا فولكلورىدا: د تىكىست و فەگىرانيي گەلirrida دوماهىي دشياندai هندهك ئەركان بىگىرىت، چونكۇ ئەۋىزى ھەروھە دەستپىيک كارلىكبوونى دروستدكەت، ب ۋى رەنگى خوارى ديار:

أ- ئەركىن بخۇقەگرتىنى: دشياندai ھەگىرانا حىكايەت و سەرھاتىيەكى كارتىكىنى ل وەرگى بکەت، ب وئى سەرھاتى و بۇويەرېقە ھەتا دوماهىيىا حىكايەتى پېقە بەيىتى گىرىدان و ھىچ چىركەيەكى تۈوشى بىزاربوونى نەبىت. بۇ نىمۇونە د حىكايەتا (میرى ئامىدىيى) دا ئەف ئەركە ب شىوھىيەكى بەرچاق دىاردىت.

ب- ئەركىن درامى: ئەو دەمنى ل دوماهىيى بۇويەر بەرەف لووتىنى دچن و سەرھاتى ب ھندهك بۇويەرەن سەرەنجراكىش و گەرم و گۇر و نەچاھەرېكى ب دوماهى دەيىن. بۇ نىمۇونە د حىكايەتا (كولۆخك) دا.

ت- ئەركىن گرتىنى: ئەو ئەركە دەمنى كريارا ھەگىرانكى ب دوماهىي دەيتىت، واتە ئەو چىركەيە دەمنى مە ژ ناف بۇويەرەن ھەگىرانكى دەردئىخىن، كا چەوا ئىكەم جار ل دەستپىيک ئەم كربووينە د ناف جىهانا بۇويەراندا، قىرى ئەشت د ۋى جىهانا ھەگىرانكىدا ب دوماهىي دەيت(بلغابىد: 2006، ص 57، 58، 59).

3. جۆرىيەن بنياتى دوماهىي د حىكايەتىن فولكلورىدا: د بنياتى دوماهىيىا سەرھاتىيەن ھەگىرانكىدا، چەندىن

جۆرىيەن دوماهىييان ديار دىن، ئەۋىزى ئەقىن خوارىنى: دوماهىيىن دلخۇش: د ھندهك حىكايەتىن گەلirrida و ل گور زنجира رۇيدانان، پاشى كومەكا نەخۇشىييان، سەرھاتى دئى ب خۇشى ب دوماهىي دەيت، يانزى دېيت ھەر ژ دەستپىيکن ھەتا دوماهىي شىووازى خۇشى و دلخۇشىي تىدا رەنگەدەت، ئانكول گور جۆرى حىكايەتى

كورت و درىزبۇونا دەستەوازەيان ل دويىف جۆرى ھەگىرى دەيىنیت. ل سەر فى بىنهماي شىووازىن بنياتى دەستپىيک د ناق گەلەن جىهانىدا دېيت يىن ھەمەرەنگ و كورت و درىز بىت، بەلى خالا گىنگ ئەو د سەرەكىتىرىن شىووازى بنياتى دەستپىيکن ھەگىرانيدا(ھەبۇو نەبۇو) يە، بۇ نىمۇونە (ل ئەلمانيا شىووازىن Es war einmal بكارهاتىيە و ل پولەندا و ل ناق ئىنگلىز و وھلاتىن عەرەبى ژى زىدەتەر ھەر دەستەوازەيا ھەبۇو نەبۇو ب كارھيناينه)(اسماعيل: 2011، ص 25).

تەوهى دووئى: بنياتى دوماهىي د حىكايەتىن فولكلورىدا:

1. تىڭەھى بنياتى دوماهى:

بنياتى دوماهىي د حىكايەتىدا رۇلەكى كارىگەر دگىرىت؛ چونكۇ ئەو كۆما پرسىيارىن ل دەستپىيکا سەرھاتىن د سەرىز وەرگىيدا دروستبۇوين، دوماهىيىن دئى چاھەرېنى بەرسقا قان پرسىياران بىت، ئانكۇ بنياتى دوماهىي دېيتە ئەو خال ياكو شىيانىن پېشىبىنبا ھەكىرنا وان كودىن گرتىيەن ناق بەرھەمن ئەدەبىدا ھەبىت. لەورا دوماهىي (دېيتە ئېك ژ بنچىنەيىن سەرەكىيەن پېكھاتە يَا تىكىستى داهىنە، كو پېك و رۇلەن خۆ ژبۇ دەستنيشانكرنا ئاراستەيىن بەرھەمن ئەدەبى ھەنە)(العدوانى: 2009). ئانكۇ (دوماهىي دېيتە ئەو خال ئەوا كو ھەمى بۇويەر تىدا ب دوماهىي دەيىن، سېستەمى ئاماژەيان دېيتە گرتىن و نامە و پەيام بەرھەمى تەمام دېيت)(القاسمى: 2014، ص 11). ب ۋى چەندى (دوماهىي د گوشەنىگا ھەگىریدا ھەروھە كو ھاتىيە پېشىبىنېكىن دوماهىي دىاريپىت)(Kermode: 2000)، ئانكۇ بنياتى دوماهىي د بەرھەمن ئەدەبىدا، ھەروھە كو ھەگىرى د ناخ و ھزرىن خۆدا دروستكىرىن ئاشكەرا دېيت.

دەمنى تىكىست بەرەف دوماهىيەقە دېيت، دوو خالان ل پشت خۆ د ھېلىت:

أ. خالبەندىدا دوماهىي: دېيتە بچىكتىرىن يەكە، كو دەلىقىن دەدەتە مە بەرسقى ل سەر پرسىيارىن مادىيەن دوماهى

رەنگىھەدەن و ھەتا دوماهىك ھەر ل سەر ۋىن ھېلىنى بىننەتەفە. مەبەست ب ھەندەك ژ فان دوماهىيان، قازانچ وەرگرتنە ژ بۇويەران، يان ژى دىبىت ھەندەك مەبەست و پەيام و ئارمانجىن دىتىر ل پشت ۋان جۆرە دوماهىيەن سەرەتاتىان ھەبن، بۇ نموونە د چىرۇكَا (فەسادىيا عەقدى) دا پاشتى بۇويەر ب شىوازەكى ئاسايى ل دەستپېيىكى ب رېفە دچوون، ب شىوهەيەكى نەخۇش ئەف سەرەتاتىيە ب دوماهى دەيت ((پاشتى فەسادىيا عەقدى د ناقبەرا وان دا كرى، بى خوبىندارى د ناقبەرا ھە دوو بىنەمەلان دا)) (دەشتمىرى: 2011، 119). دىسان د سەرەتاتىيا (ئەلیاسى ژار) دا، چىرۇك ب شىوازەكى ئاسايى دەستپېيدىكەت، بەلى ب داكەفتەن و دلگارنى و نەخۇشى ب دوماهى دەيت ((پاشتى گەلەك كىشىفەكىشانى، ئىلچى ھەردو زېرىت دى ژى، ژى ستاندىن و ئەلیاس ھات زەپى مالقە، دەست ژ پىييان درېزتر!!!!)) (ئامىدى: 2019، ل 29). ھەروەسان د (بەسەرەتلى شوانىك) دا، سەرەتاتى ب دلگارنى و نەخۇشى و ب گۆتنە كەسايەتىيَا (شەقان) كى (بە چۆلەكە كە دەلىت: (چۆلەكە كە كويىستانى مالت كۆر بىتەوە لەگەل مالى شوانى كۆ سەرت لە من و خوت شىواند بەۋىز زستانى) شوانەكە خۆى و گۆپالەكە كە گەپايەوە گۈندى بە غەمبارى)) (حەسەن: 2008، ل 367) ب دوماهى دەبت.

ت- دوماهىيەن ب گۆتنىن مەزنان ب داوى دەتىن: د ۋان جۆرىن دوماهىيەندا، ئارمانجا ھەمى سەرەتاتىيەن پەندوھەرگرتن و سەربورە ژ حىكاىيەتى، كۆ حىكاىيەتىز كۆمەك سەربور و شىرەت و ئامۇڭارى و گۆتنىن مەزنان دېبىزىت و سەرەتاتىيەن پى ب دوماهى دەتىن. بۇ نموونە د چىرۇكَا (گورگ و روېقى) دا، ب ۋىن گۆتنىن ب دوماهى دەيت: ((تۆ ھە قالەكىن بىن نان و خوبى)) (جەعفەر: 2007، ل 48). ژ لايەكى دېفە و د سەرەتاتىيَا (ئافا خورتا سەر ئەفراز دېجىت) دا، دەمن پاشا خورتى و زۆردارىن دەكت وەك ((زېرىت كابرايى ھەمى ژى ستاندىن. پاشتى ئى كىيارا ھە با پاشابىي، گۆتنە (ئافا خورتا سەر ئەفراز دېجىت) د ناف

د مىنتەقە، واتە سەرەتاتىيەن گەلېرى دېنە ئە و ئالاقى پېكگەھورى، كۆ گەۋاشتىنەن رۆزانە ل سەر وەرگى سەقك بکەن و ب ئەركى دەمبۇاندن و چىژوھەرگرتنى رابن، وى دەمى دئ خۆشى و دلەھبۇون د دوماهىيەن واندا رەنگىھەدەن، بۇ نموونە ئەگەر حىكاىيەتىن پەرەردەي بن، ئەۋىن ژ بۇ زاروکان دەتىنە ۋەگىران، وى دەمى دوماهىيەن وان دئ يادلخۇشكەر بىت.

بۇ نموونە د چىرۇكَا (كۆرە باخەوان) دا، دوماهىيەن وى ب شىوازەكە دلخۇشكەر دىاردېت ((ئىنجا پاشا كچى خۆى ئەياتى و زەماوەندىيەكى خۆشى بۇ ئەكەن و بە دايىك و باوکى شاد ئەبنەوە)) (قادىر: 2015، ل 172). دىسان د چىرۇكَا (مەممەندى) ژىدا كۆ سەرەتلى ب نەخۇشى و دلراوکى دەستپېيدىكەت و ب خۆشى و دىلانكى ب دوماهى دەيت، ھەرەكە دەمى د چىرۇكىدا دىاردېت ((دىوهەكانيان راگەيىاند و تۈورەكەي چىرە سەر و گۆيلاكى براپىان نىشاندان، ئەمجا بۇو بە شايى و ھەلپەرپىن و زەماوەندى مەممەندى و كچە رەشپۇش)) (شادى: 2005، ل 56). ھەرەسان د حىكاىيەتا (قاژەوان) دا بۇويەر ب ئاوايەكى دلخۇشكەر ب دوماهى دەتىن، ھەرەكە دەن نموونىدا دىار ((ئەحمدەدەتەوە سەرکورسى پاشايەتى لە و لاتەيلىكى دىلەپەنەت ۋەنەنە كەنەنەنەن دەن ئە ولادى بۇو)) (عەبدۇلەرەحمان: 2011، ل 140) ب دوماهىك ھات. ژ لايەكى دېفە و د چىرۇكَا (تىلى مەنچۇل) يىدا، ب شىوهەيەكى دلخۇشكەر سەرەتلى ب دوماهى دەيت، ھەرەكە دەتە دىاردەكىن ((چەلەنگ عەبدالى دگەل براپىن خوھ عەبدوللائى، مىرزا كەنە ئاغايىن دەشتا سلىقانەبىيا و كەيف زەپى بازىرى باسىدىكى ۋە ژىن و ژىارەكە خوھ دگەل ئېيك بوراندى)) (بامەرنى: 2011، ل 34)، واتە پاشتى ھەقىكى و دووبەرەكىن چىرۇك ب خۆشى ب دوماهى دەيت.

ب- دوماهىيەن نەخۇش و دلگاران: ئەف جۆرە دوماهىيە دېت ب خۆشى دەستپېيىكەن و ب نەخۇشى ب دوماهى بەتىن، يانزى دېت ھەر ژ دەستپېيىكى دلگارنى تىدا

(2) شىۋى سوزدانى يى خەلاتكۈنى: بۇ نموونە د سەرھاتىيىا (قازى و حاكم و مەلا)دا، دەملى دارتاشى گۆتىيە حاكمى ((بەس تو بىزە من كاتە چاوان ئەقە ب سەرى خوه ئىنلەيە، تە چ قىيت ئەز دى دەمە تە)) (بامەرنى: 2007، ل 87). يانزى د چىرۇكَا (پېرەمېرى ب ئاقىل)دا، دەملى حاكمى سوزدىاي و گۆتى ((وەعد بىت، كۆئەز چ جارا، چ پېرەمېرى نەكۈزم)) (جەعفەر: 2010، ل 68).

ج- دوماهىيىن ب ناقۇنىشانىن حىكايىتى ب داوى دەھىن: هندهك دوماهىيىن حىكايىتەن ھەر ب ناقۇنىشانىن سەرھاتى و حىكايىتەن يانزى ب زىدەكىن چەند پىت و پەيغەكان ب دوماهىك دەھىن، ئەق جۆرىن دوماهىيىان د ھەمى حىكايىتەندا رەنگىھەددەن، بەلى دېيت ھەتا راپەدەكى د ھندهك سەرھاتىيىن پېكەنوك و دلخۆشكەر رەنگىھەددەن و دياردىن (القاىسى: 2014، ص 11). ئەۋۇزى ھەر بۇ ھندىيە كۆھدارى بىتە مەرەما سەرەكى يى حىكايىتى ئەوا ھەر د ناقۇنىشانىدا ھاتى. د شىاندایە د خشتەيە كىدا قى جۆرى دوماهى ديارىكەين:

دوماهىيىن ب ناقۇنىشانىن حىكايىتى	ناقۇنىشانى حىكايىتى	ز
((دەرددەدار بە حالى دەرددەدار دەزانى)) (جەسەن: 2010، ل 188)	دەرددەدار بە حالى دەرددەدار دەزانى	1
((شەرع ئىرپىال ئال்தۇوننە كە ئەدات بە تۆ)) (قادىر: 2015، ل 110)	ئىرپىاللى ئال்தۇون	2
كەپى قويينا پېپىيىزى يى دراندى)) (جەعفر: 2017، ل 221)	كەپى قويينا پېپىيىزى يا دراندى	3
((ئەز ناگەھەم ژنكا خۆ ئى بەرددەم!!!)) (ئامىدى: 51، 2019)	ئەز ناگەھەم ژنكا خۆ بەرددەم	4

خەلکىدا بەلاقبۇو((ئامىدى: 2019، ل 33) سەرھاتى ب قى گۆتنى ب دوماهى دەھىت. ھەروەسا د چىرۇكَا (سۇوكە ئاپىك) دا چىرۇك ب قى گۆتنى مەزنان ب دوماهى دەھىت، بۇ نموونە ((دەستى بەنەنە تەقەنە نایە)) (راوچى: 1392، ل 27). دىسان د سەرھاتىيىا (رەشۇ ب دەستىت خوه، ئان ئاڭىن تو برى)دا، ئەق سەرھاتىيى ب گۆتنەكە مەزنان و ۋەگىرانا بۇوېرى كەسايەتىيىا رەشۇ حىكايەت ب دوماهى دەھىت، وەك ((كەس د ھەوارى نەچوو و كەس ژ وان نەۋىرا خۆ ل وى پۇبىارى بۆش بەدت. ئىنە ئىك ژ لېزىمەت وى ل سەرپى گازى كى: ((رەشۇ، ب دەستىت خوه ئان ئاڭىن تو برى)). ھەشىت رەشۇ ئەتە سەرى و ھەما زەندك ھەلاندن و ب باسکان مەلەۋانى كىن و خۆز، وى شەھمارى پۇبىارى بۆش قورتال كر)) (ئامىدى: 2019، ل 109). ھەروەسا د چىرۇكَا (نانى نەكەرا)دا، ب قى گۆتنى سەرھاتى ب دوماهى دەھىت ((قىيىجا د قاموسا قى مەرقىيدا نانى نەكەرا ل ج جەنەنەن)) (بامەرنى: 2007، ل 95). دوماهىيىن ئى و د چىرۇكَا (راویزىكار)دا، ب قى گۆتنى سەرھاتى ب دوماهى دەھىت ((كەسى خراب، خرایە ئەن دەيگىرى)) (جەمال: 2011، ل 136). ئانکو داویهاتنا سەرھاتىيىان ب گۆتنەكى ئەوه، كۆ سەربورەكى يان ئامۇزگارىيەكى پېشىكىشى گۆھدارى بىكت، لەورا ۋەگىرى پەنا بۇ گۆتنەكە مەزنە بىرە دا بىكتە سەربۇر.

پ- دماھىيىن سوزدانى: ئەو شىۋاپىزىن دوماهىيىان دەملى كەسايەتىيەك (سەرەكى يان لادەكى) ب سوزدانى ژ بۇ كەسايەتىيەكى يان كومەكاكەسايەتىيان دىاردەكت: ئەق دوماهىيىه ئى ب دوو شىۋاپىزى دىاردېتىت:

(1) شىۋاپىزى سوزدانى يى گەفلېكىنى: بۇ نموونە د سەرھاتىيىا (Beraz ci di ke)دا، ئەق شىۋاپىزى سوزدانى ژ لايىن مېرى بۆتائىنە ل ھەمبەرى كەسەكى جىزىرى ل دوماهىيىا سەرھاتىيى بكارھىنایە، دەملى گۆتىيە bi xwedê te ne wi s a got i ba mi ne)) .(seretej êkira) (Heydo: 2013, L 104

د چىرۆکا (گورگ)دا، دەمىن گورگ دېيىت ((دى رۆزەك
ھېيت مروقىيەت پويچ و ب كىرنەھاتى دى چنە جەھىت بلند
و مەزن بن و مروقىيەت باش و ئاقلمەند دى چنە جەھىت نزم
و كەس پويته پى ناكەت)) (جەعفەر: 2010، ل 144) ب
قى گۆتنى، سەرەتەتى ب دوماھى دەھىت. ھەروھسا د
چىرۆکا (بەرى رەش)دا، ب قى گۆتنى حىكاىيەت ب
دوماھى دەھىت ((حەجي گوت: ئاخ و ئاخ و ئاخ!!!)) (جەعفەر:
2017، ل 219). د سەرەتەتىيا (میرى ئامىدىيەن و مەلا)دا،
دوماھىيىن ھاتىيە گۆتن ((مەلايى گۆتە میرى: میرى خۆش
بىت، نوكە ئەم ل سەر قان كورسيكان پۇينشىتىنە و نوكە
تو میرى و ئەز مەلامە، ئەزبەنى مەنلى تو يى كىرييە میر و
ئەزى كريمە مەلا)) (ئامىدى: 2019، ل 98). بەلى د
سەرەتەتىيا (زمان خوشترىن گۆشتە)دا، ب قى گۆتنى
چىرۆك ب دوماھى دەھىت ((وهزىرى گۆتى، حاكمى خۆش
بىت، ج ز زمانى خۆش تر نىنه، ھەر وەسا ج ز زمانى
نەخۆش تر ئى نىنه...)) (جەعفەر: 2017، ل 195). ل
دوماھىيىن و د سەرەتەتىيا ل زىبر ناھىن (سەرەت و سامان
ھەر رۆزەي میوانى كەسىكە)دا، ب قى شىوازى سەرەتىي
ب دوماھى دەھىت ((سەرەت و سامان ھەر رۆزەي میوانى
كەسىكە، كەس مالى دنیايدى بە كۆلى نەھىناوه، ھەتا لە
گەل خۆشى بىيات)) (جەمال: 2011، ل 46).
ژ لايدى كى دىقە د حىكاىيەتا فولكلوريا كوردىدا و ب پىزەيە كا
بەرچاڭ چەندىن دەستەوازەيىن ھەممە جۆر ز بۇ دوماھىيى
حىكاىيەتان ھاتىيە ب كارھىنان. ئەو دەستەوازە و گۆتنىيە
ھەممە جۆرەن د بىياتى دوماھىيى حىكاىيەتاندا دەھىنە
بكارھىنان د شىئىن د خىشىتەيە كىدا ئاماژە پى بەدەن و ب
قى رەنگى خوارى ديار بکەين:

دەستەوازەيىن دوماھى	ناھىن حىكاىيەتى	ز
ئەو چۈون شولا خوه، ئەمنى ئى خلازىن ژ عەمەلى خوه (جندى: (27)، ل 2006	شەرى ئىنا	1

((ئەزز فىيل و فندىن وە زىنكا پەقسىم)) (با ماھەرنى: (51)، ل 2007	فىيل و فندىن زىنكا	5
((دەھىت كچ تەشىيا دايىن برىسىت)) (جەعفەر: 2017، ل 237)	كچ تەشىيا دايىن درىسىت	6
qul i ng û ((rovi ye!) ((Di ya (Ci wan: 2012, L 36	Qul i ng û Rovî	7
Ya mi n j î ma ka ((wê bû...!) ((El ban: (2018, L 148	Ya mi n j î ma ka wê bû	8

خىشىتى ھېزماھە (2)

- دوماھىيىن قەكىي: د گەلەك جۆرەن حىكاىيەتاندا ئەق
دوماھىيىكە ھەنە و دىاردېن، كو قەگىر دوماھىيى
سەرەتەتىيان دەھىنە قەكىي و شىنتېلىن خۆ ل سەر
وەرگرى دەھىلىت، د دەرئەنچامدا ئەق جۆرە دوماھىيىان
زىدەتەر سەرەنجا وەرگرى رادكىشىت، ھزر و ئەندىشىا
وەرگرى چالاڭ دەكت و حەزى بۇ دروستىدەكت، كو زىدەتەر
ب وى بەرھەمېقە بەھىتە گرىيدان (صەۋەئىل: 2014). ئانكۇ
ئەق جۆرە دوماھىيىان پىكى دەدەتە وەرگرى ل گور
پاشخانا خۆ يَا ئەپسەتەلەپەنلىزى راھە كەرنى ئەنچامبەدەت. بۇ
نمۇونە د چىرۆکا (پويقى و شىرۇ...)دا، دەمىن دوماھىيى
ھاتىيە گۆتن ((ئەو وار ل خۆ حەرامكىي كو: پويقى شىرا
بەلىن گرىيەت و كىسەلە شىرا بەلىن ئازاد بکەت)) (جەعفەر:
2007، ل 80). يانزى د چىرۆکا (مۇۋەقىتە حىچە يان
گىانە وەر؟)دا، ب گۆتنا حاكمى سەرەتەتى ب دوماھى
دەھىت ((راستە ئەگەر مەرۆق تىير خوار دى حىچە
بىت)) (دەشتمىرى: 2011، ل 134). يانزى د سەرەتەتىيا
(گەنج)دا، دەمىن كەسايەتىيا گەنجى دوماھىيى دەربارەي
بىزنى گۆتى ((ج نىنه، ئەويزى ۋەركە مالا خالى وى،
ھەيامەكتى دى چىيەت)) (ئۆسمان: 2008، ل 22). دىسان

2	قىزى نامووس	ئەوانا چۈون دەواتى، ئەم ئى هاتن قرا (جندى: (78)، لـ 2006)	ئەوانا چۈون دەواتى، ئەم ئى هاتن قرا (جندى: (78)، لـ 2006)
3	ئەبووزىت	ئەوانا گەپىشتن مەرازى خوه، ھوون ئى بگەپىزىن مزارى خوه، بىمبىن ناقا خاشى و شايدادا (جندى: 2006، لـ 101)	ئەوانا گەپىشتن مەرازى خوه، ھوون ئى بگەپىزىن مزارى خوه، بىمبىن ناقا خاشى و شايدادا (جندى: 2006، لـ 101)
4	حەبكا حىنير	ئەم ئى بگەپىزىن نىتىن خو (جندى: 2006، لـ 106)	ئەم ئى بگەپىزىن نىتىن خو (جندى: 2006، لـ 106)
5	فەرات و خۆسروق	گۆتنا من ئەبوو، دەخلاز بوو (جندى: 2006، لـ 117)	گۆتنا من ئەبوو، دەخلاز بوو (جندى: 2006، لـ 117)
6	عاشق قەریب	كوتا بwoo چwoo (جندى: (181)، لـ 2006)	كوتا بwoo چwoo (جندى: (181)، لـ 2006)
7	رۆستەم و كورى وى گورگىن	ھوون ئى ھەرن مەرازى خوه شابىن. ئەم زەف ژتە پازىنە! (جندى: 2006، لـ 191)	ھوون ئى ھەرن مەرازى خوه شابىن. ئەم زەف ژتە پازىنە! (جندى: 2006، لـ 191)
8	حىكىيات ئۆسمان	خەلاس بwoo دەها (جندى: (217)، لـ 2006)	خەلاس بwoo دەها (جندى: (217)، لـ 2006)
9	تالا مېرزا، زۇھەرەب، گولىزەر	ب ۋى تەھەرى ئەو چۈون گەپىشتن مەرازى خوه، ھوون ئى بگەپىزىن مەرازى خوه... ھوون ئى سەرچەقى منرا ھاتنە (جندى: 2006، لـ 237)	ب ۋى تەھەرى ئەو چۈون گەپىشتن مەرازى خوه، ھوون ئى بگەپىزىن مەرازى خوه... ھوون ئى سەرچەقى منرا ھاتنە (جندى: 2006، لـ 237)
10	چەرخى فەلەكى	خلاز بwoo (جندى: (256)، لـ 2006)	خلاز بwoo (جندى: (256)، لـ 2006)
11	سەرھاتىبا كەسىب	كوتا بwoo (جندى: (261)، لـ 2006)	كوتا بwoo (جندى: (261)، لـ 2006)
12	قەنجى - قەنجىبا تىينە	دە ئەو چۈون ھەرن مەرازى خوه شابى... دە ھوون ئى ھەرن مەرازى خوه شابى (جندى: 2006، لـ 274)	دە ئەو چۈون ھەرن مەرازى خوه شابى... دە ھوون ئى ھەرن مەرازى خوه شابى (جندى: 2006، لـ 274)

ئەم ژى هاتىنەقە، ج نەگەھشەمە... (جعفر: 343 ل، 2017)	ئە حمەد و گولستان	38	خودى ژگوھدارا راپىزى بىت (جعفر: 70 ل، 2017)	كۆسى ئەقندىكا	25
چىرۆكاكا من چوو دەشتى، دەيك و باييەت من چوون بەھشتى (جەعفەر: 2007، 14 ل)	پويىق و قەل	39	ئەز ھاتىنەقە، باش بۇ، ج ددايىت من نە ئىيانە دەرى (جعفر: 72 ل، 2017)	مەلا	26
ئۇ پىكەھ خۆشبوون، ئەز ھاتىنەقە ج نەدا من (جەعفەر: 2007، 128 ل)	عيىسکو	40	ئەز ھاتىنەقە زىرەك ژى نەدامن (جعفر: 2017 ل 79)	عەلىكى دز	27
ئە بخۆشىيەت خۆ خوشبوون، رەحمەت ل دەبىابىت گوھدارا (جەعفەر: 2007، 228 ل)	سېر و پېفارز	41	ئەم ھاتىن مالا خوه، ج نەدا مە (جعفر: 2017، 90 ل)	لاوكى لىيفى و شەھبازى موسلى	28
منىش لە وئى ھاتىمەو، كراشم درا و هيچم پى نەبرا (صلیوھ: 2012 ل 72)	میرھەمزە عارەب	42	ئەز ھاتىنەقە پەھمە ل دەبىابىت گوھدارا (جعفر: 106 ل، 2017)	حاكمى سەنبلۇنى	29
منىش ھاتىمەوھ هيچم پى نەبرا (قادر: 2015، 15 ل)	پاشا و كورپەكەي	43	ئەز ھاتىنەقە تىشتك، نەدا من (جعفر: 2017، 121 ل)	قۇزۇ	30
دەسى گۈل و دەسى نىيرگۈز مەرگتەن نەبىنەم ھەرگىز منىش ھاتىمۆ، هيچيان نەدامن (قادر: 2015، 32 ل)	حاجى مەھمەد چوو بۇ كاروانى ئىرلان	44	ئەم ھاتىنەقە ج نەدا مە... (جعفر: 2017، 128 ل)	مەلە ھەدرەش	31
منىش ھاتىمۆ هيچيان نەدامن (قادر: 2015، 84 ل)	خوشكى سى برا	45	ئەم ھاتىنەقە گوھدارا (جعفر: 131 ل، 2017)	دوو برا، ئىيکى دین، ئىيکى ھشىيار	32
دەسى گۈل و دەسى نىيرگۈز مەرگتەن نەبىنەم ھەرگىزاو ھەرگىز (قادر: 2015، 153 ل)	كابرايەك	46	ئەم ژى زەپىن، ھاتىن مالا خۆ (جعفر: 2017، 279 ل)	كۈرپى گافانى	33
لەوە دوا منىش ھاتىمەوھ هيچيان نەدامن (قادر: 2015، 253 ل)	مرە قولىن	47	قسەتا من چو دەشتى و دەيك و باييەت من و حازر و گوھدارا چوونە بەھشتى (جعفر: 2017، 287 ل)	مە حمود ئاغا	34
منىش كەوشم درا، هيچم پى نەبرا (حەسەن: 2010، 83 ل)	سى برا	48	ئەو بخۆشىيەت خۆ، خۆش بون، ئەز ھاتىنەقە ج نەدا من... (جعفر: 309 ل، 2017)	گورنييسك	35
لەوە دوا منىش ھاتىمەوھ هيچيان نەدامن (قادر: 2015، 253 ل)	مرە قولىن	47	ئەو چوونە خۆشىيەت خۆ، ئەز ھاتىنەقە ھەرمەت ل دەي باييەت گوھدارا (جعفر: 324 ل، 2017)	ژن و مال، ئان مال و ژن؟	36
منىش كەوشم درا، هيچم پى نەبرا (حەسەن: 2010، 83 ل)	سى برا	48	ئەو بخۆشىيەت خوه خۆش بون، رەحمەت ل دەبىابىت گوھدارا (جعفر: 338 ل، 2017)	كوقان	37

قەسا مە ژى خلاس بۇو رەحمەت ل دەيپاپىت گوھداران (شىلازى: (126، ل 2005)	ڇنكا ئاقىدار	58	منىش ھاتمە و بە سەلامەت لە گەل ئىيۇدە (حەسەن: 2010، ل 146)	مەملەتكەتى ماسى	49
ئەز ژى ھاتمە قە، ب وان سەرودلاقە! و رەحمەت ل دەيپاپىت گوھداران (شىلازى: 137، ل 2005)	کوركى سلىن	59	تو ژمپە ساغ (عابدىن و بۆھتان: 2013، ل 124)	يووسف بازارى	50
ھزار رەحمەت ل دەيپاپىت گوھداران (شىلازى: (205، ل 2005)	ھەزار و تەيرك	60	ژ وىرىٽ ھاتم رەحمەت لەھى بايىد گوھدارا (عابدىن و بۆھتان: 2013، ل 258)	فەرخ و سەتىپ	51
ئەو ب كەيفا خۇ خۆشبوون، ئەززى ھاتمە قە، و رەحمەت ل دەيپاپىت گوھدارا... (شىلازى: (68، ل 2005)	وھسىهتا حاكمى	61	ئەز ھاتو ژ وىقە، رەحمەد لەھى بايىد گوھدارا، ئىيت مە ژك قىرە (عابدىن و بۆھتان: 2013، ل 278)	رۆستەم -1	52
قەسا من ژى خلاس بۇو، رەحمەت ل دەيپاپىت ھەوھ (شىلازى: 103، ل 2005)	ھەزار و كۆسىت ئامىدىيىن	62	ئەو ھاتنه مال، مانه ل سەر خىر و خۆشىيەت خۇ، و رەحمەت ل دەيپاپىت خواندەقانى (شىلازى: (53، ل 2005)	ئەحمدە چەلەبى و سەد زىيىر	53
ئەم زقىرىن دەست قالا و چو نەدانە مە (حسىين: (101، ل 2013)	بىكا شەما	63	ئەز ژى ھاتمە قە، نە گۆتە من ئەقە لەپەكى زىيە ژى بۇ تە، رەحمەت ل دەيپاپىت گوھدارا (شىلازى: 42، ل 2005)	گەنجينا ميرزا محەممەدى	54
ئەز ژى ھاتمە قە و من ژى سەر و بىن نەخارىن (بامەرنى: 66، ل 2007)	سەربۇر ژ ھەلوىستەكى	64	ئەز ژى ھاتمە قە، نە گۆتە دوو زىيە ژى بۇ خۇ بىه و رەحمەت ل دەيپاپىت گوھدارا (شىلازى: 87، ل 2005)	حاكم و كۆرىز زى بەھر كرى!	55
ئەو مانه ل سەركەيف و خۆشىيەن خۇ و ئەززى ھاتمە قە، من ج ژ ترشكا دەھواتن نەخار (بامەرنى: (23، ل 2009)	لاوكى غەریب خەونا برايى خۇ د قەزىيەت	65	ئەز ژى ھاتمە قە، نە گۆتە من ئەقە شەريناھيا مەزى بخو، رەحمەت ل دەيپاپىت گوھدارا (شىلازى: 102، ل 2005)	ئەحمدە چەلەبى و مام پويىقى	56
ئەو مانه ل سەركەيف و خۆشىيەن خۇ و ئەززى ھاتمە قە ج نەدانە من (بامەرنى: 115، ل 2009)	خەون	66	من ژى قەسە هيلا و رەحمەت ل دەيپاپىت گوھداران (شىلازى: (102، ل 2005)	ھەسپىن ميرزى ئەجنا	57
ئەز ژى ھاتمە قە ب وان سەر و دلاقە، رەحمەت ل دەيپاپىت گوھدارا (بامەرنى: 131، ل 2009)	تو كورى منى، برايى منى، مىرى منى	67			

68	ئەقینا بەقى ئەزىزى هاتمه قە و ج نەدا من و، پەممەت لدای و بایتى گوھدار و (خویندەغانان) (نقشبندى: (1980، ل)	
69	سەرى گوھدارا يى ساخ و ھەر ساخ بىيىن (خەتارى: (36، ل 2013)	فليتن قوتۇ سەرى گوھدارا يى ساخ و ھەر ساخ بىيىن (خەتارى: (36، ل 2013)
70	ميسكىن زازا پەممەل دى و بابى گوھدارا (خەتارى: 2013, (79 ل)	ميسكىن زازا پەممەل دى و بابى گوھدارا (خەتارى: 2013, (79 ل)
71	داود پىيىخەمبەر سەرى گوھدارا ئى ساخ (خەتارى: 113، ل 2013)	داود پىيىخەمبەر سەرى گوھدارا ئى ساخ (خەتارى: 113، ل 2013)
72	بەسىرى ميران ئەمنىش كالە و پاتۆلم دې، ھيچم پىن نەبرا (جەمال: (26، ل 2014)	بەسىرى ميران ئەمنىش كالە و پاتۆلم دې، ھيچم پىن نەبرا (جەمال: (26، ل 2014)
73	جامى چل كليل چەپكىن گول و چەپكىن نېرگۈز مەركىغان نەبىيىن ھەرگىيزا و ھەرگىيز (پۇستەمى: (98، ل 2012)	جامى چل كليل چەپكىن گول و چەپكىن نېرگۈز مەركىغان نەبىيىن ھەرگىيزا و ھەرگىيز (پۇستەمى: (98، ل 2012)
74	ھەزارى پۇوشىرقۇش پەممەت لە داك و بابى گويدىرلان... (پۇستەمى: (138، ل 2012)	ھەزارى پۇوشىرقۇش پەممەت لە داك و بابى گويدىرلان... (پۇستەمى: (138، ل 2012)
75	ميسكىن زازا سالفا م خلاس و ئەززۇئى دەرى ھاتم و پەممەت ل دى و بابى حازرا و گوھدارا (فارقىنى: 19، ل 2012)	ميسكىن زازا سالفا م خلاس و ئەززۇئى دەرى ھاتم و پەممەت ل دى و بابى حازرا و گوھدارا (فارقىنى: 19، ل 2012)
74	ئەگەر خودى بدىتىز پەصاصەكىن ۋىزى ددەت و ئەززۇئى دەرھاتم، پەممەت ل دى و بابى حازرا و جەمعەتى (فارقىنى: (33، ل 2012)	ئەگەر خودى بدىتىز پەصاصەكىن ۋىزى ددەت و ئەززۇئى دەرھاتم، پەممەت ل دى و بابى حازرا و جەمعەتى (فارقىنى: (33، ل 2012)
77	نۆشىت پەوان پەممەت ل دى و باقى حازرا (فارقىنى: 55، ل 2012)	نۆشىت پەوان پەممەت ل دى و باقى حازرا (فارقىنى: 55، ل 2012)
78	حاجۇ پەممەت ل بابى گوھدارا (فارقىنى: 90، ل 2012)	حاجۇ پەممەت ل بابى گوھدارا (فارقىنى: 90، ل 2012)
79	نيقاپوش شازادە شىرۇ و شازادە ئەرچە زور ھەزار پەممەت لە گوپىرادىرلان بى، ئەمنىش ھاتمەوە كارەشم دېا چم پىيەنەيرا (عەبدوللەھمان: (44، ل 2011)	نيقاپوش شازادە شىرۇ و شازادە ئەرچە زور ھەزار پەممەت لە گوپىرادىرلان بى، ئەمنىش ھاتمەوە كارەشم دېا چم پىيەنەيرا (عەبدوللەھمان: (44، ل 2011)
80	چىرۇكَا سەتى و فەرخى قىچىغا بخترا وە (ئامىدى: .62، ل 2002)	چىرۇكَا سەتى و فەرخى قىچىغا بخترا وە (ئامىدى: .62، ل 2002)
81	سەرھاتبا كورپى و بابى ئەزىزە چۆم، ئەز وىفە ھاتم، پەممەت ل داي و بایتى گوھدارا (ئامىدى: (188، ل 2002)	سەرھاتبا كورپى و بابى ئەزىزە چۆم، ئەز وىفە ھاتم، پەممەت ل داي و بایتى گوھدارا (ئامىدى: (188، ل 2002)
82	چىرۇكَا مىرزا ئاغى پىندكى چىرۇكَا مەممودى ھەھەو عەيشانى ل فەرەقە دى (ئامىدى: 2002، ل 200)	چىرۇكَا مىرزا ئاغى پىندكى چىرۇكَا مەممودى ھەھەو عەيشانى ل فەرەقە دى (ئامىدى: 2002، ل 200)
83	چىرۇكَا شىيخى زېقگەرا چىرۇكَا مەممودى ھەھەو چىرۇكَا مەممودى (ئامىدى: 2002، ل 211).	چىرۇكَا شىيخى زېقگەرا چىرۇكَا مەممودى ھەھەو چىرۇكَا مەممودى (ئامىدى: 2002، ل 211).
84	چىرۇكَا سولتان ئېبراهىم چىرۇكَا شىيخى زېقگەرا مala و ئاقا، ھەر دووبون بوڭ و زاقا (ئامىدى: (249، ل 2002)	چىرۇكَا سولتان ئېبراهىم چىرۇكَا شىيخى زېقگەرا مala و ئاقا، ھەر دووبون بوڭ و زاقا (ئامىدى: (249، ل 2002)
85	چىرۇكَا مەممودى ھەھەو ئەزىزە ھەر دەرەنەن ھەھەو ئەزىزە ھەر دەرەنەن (ئامىدى: 2002، ل 264)	چىرۇكَا مەممودى ھەھەو ئەزىزە ھەر دەرەنەن ھەھەو ئەزىزە ھەر دەرەنەن (ئامىدى: 2002، ل 264)
86	چىرۇكَا مەممودى ھەھەو چىرۇكَا مەممودى ھەھەو چىرۇكَا مەممودى ھەھەو پەۋوئى زۆر كەرەپەش ئۇ چىرۇكَا مەممودى (ئامىدى: 2002، ل 298)	چىرۇكَا مەممودى ھەھەو چىرۇكَا مەممودى ھەھەو چىرۇكَا مەممودى ھەھەو پەۋوئى زۆر كەرەپەش ئۇ چىرۇكَا مەممودى (ئامىدى: 2002، ل 298)
87	چەپكىن گول و چەپكىن نېرگۈز مەركىغان نەبىيىن ھەرگىيزا و ھەرگىيز (پۇستەمى: (19، ل 2011)	چەپكىن گول و چەپكىن نېرگۈز مەركىغان نەبىيىن ھەرگىيزا و ھەرگىيز (پۇستەمى: (19، ل 2011)
88	شازادە شىرۇ و شازادە ئەرچە زور ھەزار پەممەت لە گوپىرادىرلان بى، ئەمنىش ھاتمەوە كارەشم دېا چم پىيەنەيرا (عەبدوللەھمان: (44، ل 2011)	شازادە شىرۇ و شازادە ئەرچە زور ھەزار پەممەت لە گوپىرادىرلان بى، ئەمنىش ھاتمەوە كارەشم دېا چم پىيەنەيرا (عەبدوللەھمان: (44، ل 2011)
89	نېقاپوش منىش لەسەرى ھاتمەوە... كارەشم دېا چم پىن نەبرا (عەبدوللەھمان: 2011 ل 101).	نېقاپوش منىش لەسەرى ھاتمەوە... كارەشم دېا چم پىن نەبرا (عەبدوللەھمان: 2011 ل 101).

نه تەنئى كورك مرتاح بۇو، بەلكو ئەز و شىشيخ دەشتى ئى مرتاح بۇون! (خانكى: 85)، 2011، ل.	بازرگانى حەلەپىن و خاتونا ستەمبۇلىنى	10 0	ئەمنىش ھاتمەوه قاپەكى زىرىيان نەدامى (دزەبىي: 2005، ل 20).	قاقۇل زېپو قاقۇل زېپو	90
ئەم ئى ژوپىرى ھاتن و مە نزانى پىرا فيلباز ج ئى ھات؟! (خانكى: 2011، ل 88).	قەنبەر و خان لەرزى	10 1	كراسم دراو چم پىن نەبرا (دزەبىي: 2005، ل 29).	دنكە ھەنار	91
و خود نەگۆتنە من و شىيخ دەشتى ھەما كەرەم كن وەرنە داوهتى ئى (خانكى: 100)، 2011، ل.	دەرويىشى ددان كەسک	10 2	ئەوان بە ئاواتى خۆيان گەيشتن و ھيوادارم ئىيوهش بە ئاواتى خۆتان بگەن...! (تەقى: 2006، ل 190).	تەلى ھەزار	92
ھەركەسەك چۆ سەر كارى خۇو... شىيخ دەشتى ئى سەرهاتى بەتال كر و من ئى ل ۋەرقەلەما خود دانى (خانكى: 2011، ل 106).	قازىيى كۆر	10 3	لەو دەممەدا لەخەو پاپەرىم. بەداخەوە نە وەتمان مابۇو نە باتمان! (پاچى: 1393، ل 102).	مەلا كەريم و گىزىاوي شىعىرى نۇئى	93
ئەو ژى دەركەت بىن و زەدان، ھەما نەگۆت ئەز دوو زېرىئىن زەر بىدەمە كۆغان و شىيخ دەشتى ئى ژېھر زەحمەتا وان (خانكى: 114)، 2011، ل.	داۋىپىا وي مەرۆقى ھەرى موفلس	10 4	ئىيتر چاوهپوانى ھەنگاوى ئىيوهى خوشك و برام تا كاتى دىدارى بىرايانە و ھەتا كاتى يەكتىر دىن خوا حافىز (پاچى: 1393، ل 108).	بەسەرهاتى نېچىرۇانىيەك پىر	94
بەلىن من و شىيخ دەشتى سەرهاتى خلاس كىر(خانكى: 2011، ل 145).	وەلاتى سدقى	10 5	ھەموويان بەيەڭ شاد بۇون (حەسەن: 2008، ل 98).	پىاۋىك ھەبۇو زەنەكەي زۆر خراب بۇو بۇي	95
Çîr oka mîn çûj i x we re, hûn bi mîni n j i dê û bavê x we re ((Heydo: 2012, L 9	Kêz i k û Qi r şî k	10 6	ئەمنىش لەوسەرى ھاتمەوه كارەكم درا و چشم بىن نەبپا (حەسەن: 2008، ل 290).	كىيژە پاشايەك	96
Çîr oka me çûn av z evîyan rehmet l êdê û bavê me hemîyan (El ban: (2018, L 152	Ders a Sebr ê	10 7	منىش ھاتمەوه و لوقىيەكىان نەدامى (حەسەن: 2008، ل 321).	حەسەن مەمەندى	97
			ئەز و شىيخ دەشتى ئى ژ با وان ھاتن (خانكى: 2011، ل 47).	د ناقبەرا خودەدىناسەكى ئىزدى و شاهى ئەيران دا	98
			و خود ھەما نەگۆتنە من و شىشيخ دەشتى وەرن كوتلگان ئى بخون! (خانكى: 2011، ل 81).	مېرىزايى موسلى و ئەزا ژ دىئىم و نا شىئىم	99

نهنه وهیین بیانی، مینا عهرب و فارس و تورکان هاتینه
وهرگرتن و تیکههلى زمانى کوردى بويونه. هه روھسان
گلهك جاران ئەق شیوازه ب بويههرى دوماهیيقه د
گرگىداینه و وهکو تەمامكەرهى بويههران دھېت، بەلنى د
ھندهك سەرھاتيانزىدا ل سەر شیوازى ھوزانكى هاتينه
داراشتن.

فیروز ئەم دشىپين بىزىن كو ((شاره زابوون و زيره كىيىا
فەگىرى رۆلەكى بهرچاق د گەهاندن و كورتكىن و
دوماهىيىا حىكايەتا فولكلوريدا ھەيە، زىددەت ئە و
دەستەوازەيىن ل دوماهىيى دەيىنە ب كارھىيان، مورەكا
دلخوشکەر ب خۆقەدگەن)) (اسماعيل: 2001، ص 31)، ب
قى چەندى كا چەوا حىكايەتا فولكلورى دەراوازەيەك
ھەيە، ديسان دوماهىيى ياخەمى، ئەقجا ئەق دوماهىيەج
يا كورت يان درىزبىت، ئەق چەندە ل گور فەگىرى
حىكايەتى دەمینىت.

نِحَامُه

پشتی ئەق قەکۆلینە ھاتىيە ئەنجامدان، ئەم گەھشتىنە
قان ئەنجامان:

1. شیوازین بنیاتی دهستپیک د ناف گه لین جیهانیدا
دبيت يئ همه رنگ بيت، بهلى خالا گرنگ ئهوه، كو
سده کيترین و بېرېلاقتىرىن شیواز ل سەر ئاستى د
جيها نيدا، شیوازى (ھەبۇو نەبۇو) دەيىتە ھەزمارتىن. ئەف
چەندەزى بۆ ئەگەرئ پەيوەندىيەن جقاكى كەلتوري و
ئاشنا بۇون ب كەلتوري ھەقدۇو قەدگەريت ب پىكا چەند
ھوكارىن بۆ ئالوگورىن بازىگانى و روشه نبىرى و سىاسي
قەدگەرن.

2. د بنياتي دهستپيکا حيکايهتا فولکلوريما خوديدا
فه گير يين پابنهنه و ب تنې ب ئەركىن ۋە گوھىزەرى
بۈويەران راپىت، ئەق چەندە د چەند نموونەييەن
حيکايهتىن فولکلورييەن كوردىيەن ئاماژەپىكىريدا دياردىت.
بەلتى بنياتي دهستپيکا حيکايهتا فولکلوريما بابهتى ۋە گير ب
ئەركىن ۋە گوھازتنى راپىت و د ھەمان دەمدە

Çîr oka më çû deşt ê dê û bavên më çûn bi huşt ê (Far qînî: 2013, (L 15	M h û Şêr û Gur	10 8
Çîr oka çû deşt ê, da û bavên më çûn bi huşt ê (Far qînî: 2013, (L 37	Ehmed Çel ebî	10 9
M n çîr oka xwe go j i t e r e, t e j i e w x i s t cêbi ka xwe (Far qînî: 2013, re (L 75	Eliyê Bi tenê	11 0
Heçî vê qî set ê bi xwîni n, Xwedê emrekînûbi de (Far qînî: wan jî (2013, L 123	Qemerzema n	11 1
Hewçîr oka më xel as bûsere guhdaran xwes (Far qînî: 2013, be (L 143	Feqîr Elî	11 2

خشتی، هژماره (3)

دیسان ئەم ل دوماهییا (834) حیکایه تین فولکلورییین کوردى د (30) پەرتووکاندا نىرین، دیاربىوو كو (112) دەستەوازھىيىن دوماهىيىا حیکایه تان ل بەشىن جودا يىين كوردىستانما مەزن بكاردھىين، واتە ل گۆر قى خىشته بى جۆرە نىزىكبوونەك و وەكھەقىيەك د دەستەوازھىيىن دوماهىيىا حیکایه تاندا ھەيە، ئانکو د هندهك شىۋازىن دوماهىيىاندا پېتەك يان پەيqliك يان چەند پەيqliك ژ هندهكىن دىتر زىنده ترن. بەلى دركىاندا ۋان شىۋازىن دوماهىيىان ل گۆر تايىبه تەمنىدا دەقوكا ھەر دەقەرەكىن ب شىۋەھەكىن جودا بكاردھىين. بەرامبەر قى چەندى هندهك دوماهى شىۋازى وار د جودانە و هندهكىن دېتىرى ھەر ژ زمانىن دەروپەر تىن

شىوازىن دوماهياندا پىتهك يان پەيەھەك يان چەند پەيەھەك ژ ھندهكىن دىتەر زىيەتن. بەلى دركىاندا ۋان شىوازىن دوماهيان ل گور تايىھەتمەندىيىا دەقۇكا ھەر دەقەرهكى ب شىوهەيەكى جودا بكاردھىن. بەرامبەرئى ھندهك دوماهى شىوازى دەستپېكىيەن حىكايدەتى د جودانە و ھندهك ژى ھەر ژ زمانىن دەروبەرئى نەتەوەيىن بىانى، مينا عەرەب و فارس و توركان ھاتىينە وەرگرتن و تىكەھەلى زمانى كوردى كرينى. ديسان گەلەك جاران ئەف شىوازە ب بۇويەرئى دوماهىيەقە د گۈرپىداينە، وەك توھاماكەرئى بۇويەران دەيت، بەلى د ھندهك سەرھاتىيائىزىدا ل سەر شىوازى ھوزانكى ھاتىينە دارشتى.

لىستا زىيەدران

- ئىك: پەرتۈوك:
- ب زمانى كوردى:
- 1. ئامىدى، صادق بهاء الدين (2002)، ژ فولكلورى كوردى، ج 1، بالاوکاراوهى ئاراس، ھەولىرى.
- 2. ئامىدى، محمد عبدالله (2019)، گۈپىكا مالا كەلىن (سەرھاتى و چىرپەكىن تايىھەت ب مىرگەھا ئامىدىيەقە)، ئەنسىتىتىوا كەلەپۇورى كوردى، دەھوك.
- 3. ئەحمدەد، خدر شىيخە (2008)، چەند چىرپەكىكى فولكلورىي ناوجەھى پىشىدە، ئامادەكىدىن: پېيوار بەكەرەجۆرى، ج 1، ئىستىتىپوتى كەلەپۇورى كورد، سليمانى.
- 4. ئۆرەپىن، شەعبان (2020)، چىرپەكىن (مام شەعبان) ئۆرەپىن، بەرھەقىرن: جۆتىيار شەعبان ئۆرەپىن، ج 1، ئەنسىتىتىوا كەلەپۇورى كوردى، دەھوك.
- 5. ئۆسمان، حسين حاجى (2012)، رۇققىن فيلباز (كۆمەك ژ چىرپەكىن رۇققىان)، ج 1، ئەنسىتىتىوا كەلەپۇورى كوردى، دەھوك.
- 6. ئۆسمان، صالح جاسم (2008)، شەقپىر (چىرپەك و سەرھاتىيەت دەقەرا شارىا)، ج 1، ئەنسىتىتىوا كەلەپۇورى كوردى، دەھوك.
- 7. بامەرنى، عەبدولەحمان (2007)، ژ بەرىپەرن كەقىن (سەرھاتىيەن كوردى)، ج 1، ئەنسىتىتىوا كەلەپۇورى كوردى، دەھوك.
- 8. بامەرنى، عەبدولەحمان (2011)، شەققىن چەلەي (چىرپەك و چىشاڭۇكىن كوردى)، ج 1، ئەنسىتىتىوا كەلەپۇورى كوردى، دەھوك.
- 9. بامەرنى، مەھدى (2009)، دېتن ھزارى (چەند دەققىن چىرپەكىن فولكلورى كوردى)، ج 1، ئەنسىتىتىوا كەلەپۇورى كوردى، دەھوك.
- 10. بامەرنى، مەھدى حاجى (2007)، ھەيامن بەرى، ج 1، ئەنسىتىتىوا كەلەپۇورى كوردى، دەھوك.

گوھرانكاريان ژى ئەنجامدەت كول گور شىيان و پاشخانا خۆ ياخىدا ئەپستمولۇرى سەرەدەرىيىن ل گەل حىكايدەتى دەكتە.

3. پىشتى مە تەماشەي دەستپېكى (1171) حىكايدەتىن فولكلورى يېن كوردى د (38) پەرتۈوكاندا كرىن، دىاربۇو كول (118) شىوازىن بىنياتىن دەستپېكى بابهەتىيا حىكايدەتان ل بەشىن جودايىن كوردىستان مەزن بكاردھىن، گەلەك ژ وان شىوازان نىزىكى ئىكىدىن، كو ھندهك پىت و پەيەف وەك ئىكىن، بەلى ھەر دەقەرهك ل گور دىاليكتا خۆ ۋان شىوازان بكاردھىن. بەرامبەرئى ھندهك پەيەف و پەستەيىن شىوازى دەستپېكى بابهەتى يا حىكايدەتى د جودانە و ھندهكىزى ھەر ژ زمانىن دەروبەرئى نەتەوەيىن، مينا عەرەب و فارس و توركان ھاتىينە وەرگرتن و تىكەھەلى زمانى كوردى بۇويەنە. مەبەست و ئارمانجا سەرەكى ژ بىناتى دەستپېكى ئەم بۇو، داكو زىيەتلىرى سەرەنجا وەرگرى بەرھەت حىكايدەتىن رابكىشىت و پېقە گۈرپىدەت.

4. د حىكايدەتىن فولكلورىيىن كوردىدا چەندىن جۆرئىن شىوازى بىنياتى دوماهىيىن ھاتىينە دېتن، بۇ نموونە: دوماهىيىن دلخوش، دوماهىكىن نەخۇش و دلگران، دوماهىيىن ب گۆتنىن مەزنان ب داوى دەھىن، دماھىيىن سوزدانى، دوماهىيىن ب ناقۇنىشانىن حىكايدەتى ب داوى دەھىن. ئەف يەكەزى بۇ شارەزابۇون و زىرەكىيَا ۋەگىرىن، كو شىايىنە ھەممەجۆرىن د شىوازى دوماهياندا ئەنجامدەن. ژ لايەكى دېقە ئەف خالە وى ئىكىن دسەلمىنەت، كو حىكايدەتا فولكلورىيَا كوردى خودان دوماهىيىن ھەممەرەنگە و ب تىن پشتىبەستن ل سەر جۆرەكى دەستنىشانكىرى بىن بىناتى دوماهى نەكربى.

5. پىشتى مە تەماشەي دوماهىيىا (834) حىكايدەتىن فولكلورى يېن كوردى د (30) پەرتۈوكاندا كرىن، دىاربۇو كول (112) دەستەوازەيىن دوماهىيىا حىكايدەتان ل بەشىن جودايىن كوردىستان مەزن بكاردھىن، واتە ل گور ۋى خىشتهيى جۆرە نىزىكىبۇونەك و وەكەھەقىيەك د دەستەوازەيىن دوماهىيىا حىكايدەتانا ھەيە، ئانكۇ د ھندهك

- 30- شيلازى، جهميل (2004)، چهند ۋە كۆلپىنهك د چىروكىن فولكلورى كوردى دا، ج، 1، ئىنسىتىوتى كەلهپورى كورد، سليمانى.
- 31- شيلازى، جهميل (2005)، چىروكىن مىللەيin كوردى، ج، 1، ئىنسىتىوتى كەلهپورى كورد، سليمانى.
- 32- شيلازى، جهميل محمد (2005)، ڙ چىرۇكىن فولكلورى كوردى (كۆمەلە تىكىست)، ج، 1، ڙ وەشانىن ئىكەتىا نقىسىكارىن كورد، دھوك.
- 33- صليوه، هاوزين (2012)، خوشك نەسيمۇ (كۆمەلە حىكايەتىكى فولكلورى سريانى)، ج، 1، ئىنسىتىوتى كەلهپورى كورد، سليمانى.
- 34- عابدين، تۈور؛ بۆھتان (2013)، فيكىخسۇكىت كوردى (چىرۆك و سەرھاتىيەت ستران)، كۆمکرن و بىسەرۋەرگىن و وەرگىزان: ئويگىن پىريم و ئالبىرت سۆسنى، ۋە كۆلپىن و سەراتىكىن و بەرھەتكىن: سەعىد دىزەشى، ج، 1، رېقەبەریا چاپ و بەلاڭىنى، دھوك.
- 35- عەبدولەحمان، مەجید (2001)، خىرى زىنە، ج، 1، وەزارەتى پەۋەشەنېرى لەلان، ھەولىر.
- 36- فارقىنى، ئەدرىس (2012)، مىسکىن زازا (چىرۆك و سەرھاتى ڙ ڈەھرېن ئىزىدىان)، ئامادەتكىن: پەشاد بىجرمانى، ج، 1، ئىنسىتىوتا كەلهپورى كوردى، دھوك.
- 37- قادر، عەبدوللە حەسەن (2015)، ھات و نەھات (چەند چىرۇكىيلىكى فولكلورى كوردىي)، ج، 1، ئىنسىتىوتى كەلهپورى كورد، سليمانى.
- 38- نقشبندى، عبدالرحمن (1980)، ھەبو.. ھەبو (ڙ چىرۇكىن فولكلورى بو زاروکا)، دەزگای رۇشنبىرى و بلاڭىردنەوەي كوردى، بغداد.
- 39- Ci wan, Di ya (2012) , Carek ji cara (Kur teçîrok ên fol kl or i) , Rêveberya çap û bel avkîrînê, Duhok.
- 40- El ban, Yasemîn (2018) , Destegulek ji zargotina Herêma Xerzanê (Tet wan) , Enstîtuya kel epûr êkur dî, Di hok.
- 41- Farqînî, I drîs (2013) , Destek Çîrok ji Fol kl or ê Kur dî (ji roj nameya Roj a Nû Ûgovar ên Ronahî û Hawar) , Çapa yekem, Rêveberya çap û bel avkîrînê, Duhok.
- 42- Heydo, Sal i hê (2012) , Pîra Bûk (çend çîrok ên kevin ûdêrîn ji gencîna fol kl or ême yêz êr ïn - Roj avayê Kurdi stanê) , Enstîtuya kel epûr êkur dî, Di hok.
- 43- Heydo, Sal i hê (2013) , Çend Çîrok ji Fol kl or ê Kur dî (Ji Roj avayê Kurdi stanê û devera Si ngal ê) , Enstîtuya kel epûr êkur dî, Di hok.
- 11- تەقى، جەلال (2006)، شەوانى گوئى ئاگردان، ج، 2، بلاڭىراوهى خانە چاپ و بلاڭىردنەوەي چوارچارا، سليمانى.
- 12- پروزهيا ئەنسىتىوتا كەلهپورى كوردى، دھوك (2015)، بىدەرەك ڙ فولكلورى دەھەرا بهەدينان (میرى ئامىدېيىن)، ج، 2، ئەنسىتىوتا كەلهپورى كوردى، دھوك.
- 13- جەعفەر، حەجي (2007)، جارەكى ڙ جارا (ھەندەك ڙ چىرۇكىن فولكلورى زاروکان ل دەھەرا بادىيان)، ئەنسىتىوتى كەلهپورى كوردى دھوك.
- 14- جەعفەر، حەجي (2010)، گلاقىز (كۆمەلە كا چىرۆك و سەرھاتىيەت فولكلورى ل دەھەرا بادىيان، ج، 1، ئەنسىتىوتى كەلهپورى كوردى، دھوك.
- 15- جەمال، پېيوار (2001)، بازى زېپىن (كۆمەلەك چىرۇكى فولكلورى ناوجەي پىشەر)، ج، 1، ئىنسىتىوتى كەلهپورى كورد، سليمانى.
- 16- جەمال، پېيوار (2005)، خىكەسۇر (پېنج چىرۇكى فولكلورى كوردىي مەنداڭانى ناوجەي پىشەر- لە باشۇرى كوردىستان)، ج، 1، ئىنسىتىوتى كەلهپورى كورد، سليمانى.
- 17- جەمال، پېيوار (2014)، مىشىكە پەپەلەك (چىرۇكى فولكلورى مەنداڭان)، ج، 1، ئىنسىتىوتى كەلهپورى كورد، سليمانى.
- 18- جەعفەر، حەجي (2017)، چىرۆك و چىفانۇك ڙ فولكلورى كوردى، ج، 1، ئەنسىتىوتى كەلهپورى كوردى، دھوك.
- 19- جىندى، حەجيئىن (2006)، حىكايەتىد جمعەتا كوردا، ج، 1، دەزگەها سىپىرېز يى چاپ و وەشانى، ھەولىر.
- 20- حەسەن، مەلۇد ئېبراهىم (2008)، تىرەخۇرە، ب، 1، لە بلاڭىراوهەكانى دەزگای چاپ و بلاڭىردنەوەي بەدرخان، ھەولىر.
- 21- حەسەن، مەممەد فەرىق (2010)، مەملەكتى ماسى (37 حىكايەتى فولكلورىيە)، ج، 3، دەزگای چاپ و بلاڭىردنەوەي ئاراس، ھەولىر.
- 22- حسېن، خالد (2013)، بۇ مە گۇن - دەرگەھەك بۇ فولكلورى، رېقەبەریا چاپ و بەلاڭىرنا دھوکن، دھوك.
- 23- خانكى، كۆفان (2011)، سېدەرا شىشىمس (سەرھاتى و ئەفسانە ڙ فولكلورى ئىزىدىان، ج، 1، ئەنسىتىوتا كەلهپورى كوردى، دھوك).
- 24- خەتارى، داود مزاد (2013)، ڙ چىرۇك و سترانىن دەھەرا شىخان، ج، 1، ئەنسىتىوتى كەلهپورى كوردى، دھوك.
- 25- دەشتىرى، رەممەزان (2011)، بەلا رەش (چەند چىرۆك و سەرھاتىيەن مېر و حاكمان ڙ دەھەرا زاخو)، ئەنسىتىوتى كەلهپورى كوردى، دھوك.
- 26- دزىيى، ئاواز (2005)، شەوانى دوگردىكان، ج، 1، بەرىۋەبەرائىتىي گشتىي رۇشنبىرى و ھونەر، ھەولىر.
- 27- راچىن، مەلا كەرىم عەزىز نىزاد (1393)، شەوارە، كۆكىردنەوەي: كاوه عەزىز نىزاد، ج، 1، بلاڭىرە گولەپشتى، تاران.
- 28- رۇستەمى، ئەحمد مەممەد مېرىزا (2012)، خورجىن (لىكولپىنه و و بابهى فولكلورى)، ج، 1، ئىنسىتىوتى كەلهپورى كورد، سليمانى.
- 29- شادى، ئەحمد (2005)، چەپكىي چىرۇكى فولكلورى، ئىنسىتىوتى كەلهپورى كورد، سليمانى.

- دوو: گۇچارا
- 44- Jaba, Al eksandar (2000) , Çîr okêñ Kurmancî, Ber hevoka: Cnkurd, Çapa yekem, Wêşanên Çanda Nûj en, Stokholm
- ب- ب زمانى عەردى:
- 45- بلعابد، عبدالحق (2008)، عبات (جىرار جىينىت من النص الى المناص)، ط، 1، منشورات الاختلاف، الجزائر.
- 46- الحجمري، عبدالفتاح (1996)، عبات النص (البنية والدلالة)، ط 1، منشورات الرابطة، الدار البيضاء.
- 47- ستار، د. ناهضة (2003)، بنية السرد في القصص الصوفى (المكونات، الوظائف، والتقنيات، من منشورات اتحاد الكتاب العرب، دمشق.
- 48- كيليطو، عبدالفتاح (1988)، الحكاية والتأويل (دراسات في السرد العربي)، ط 1، دار توبقال للنشر والتوزيع، دار البيضاء.
- 49- النصير، ياسين (2017)، الاستهلال (فن البدايات في النص الأدبي)، ط 4، دار زينوى للدراسات والنشر والتوزيع، دمشق.
- ث- ب زمانى ئىنگلizنى:
- 50- Kermode, Frank (2000) , The Sense of an Ending (studies in the theory of fiction with a new epilogue) , 3rd edition, Oxford University press, New York.
- 51- اسماعيل، كامل (2011)، تقنيات المقدمة والخاتمة في السرديةات الشعبية، مجلة الثقافة الشعبية، ع(14).
- 52- بلعابد، عبدالحق (2006)، شعرية الفاتحة النصية والخاتمة النصية (في رواية تيميمون لرشيد بوجدرة)، مركز أبحاث الأنثربولوجيا الاجتماعية، ع(7).
- 53- بوطيب، عبدالعالى (2002)، مساهمة في نبذة الاستهلالات الروائية، مجلة علامات في النقد، ع(46).
- 54- العداوى، د. معجب (2009)، جماليات النهايات الإبداعية مدخل نظري، جريدة الرياض، ع(14808).
- چار: سايىتىن ئەنترنېتى:
- 55- صموئيل، ابراهيم 2014، النهايات المفتوحة:
<https://www.aljazeera.net/news/cultureandart/2014/12/19/%D8%A7%D9%84%D9%86%D9%87%D8%A7%D9%8A%D8%A7%D8%AA-%D8%A7%D9%84%D9%85%D9%81%D8%AA%D9%88%D8%AD%D8%A9>

بنية العتبة والخاتمة في الحكايات الفلكورية الكوردية

الخلاصة:

منذ بدايات تداول الحكايات الشعبية، حاول السارد ان يضيف على الحكاية بعضاً من لمساته الخاصة باي شكل من الاشكال، ويقصد بذلك ان السارد ومن خلال سرده لمقدمة قصيرة او طويلة في بعض الاحيان حاول ان يضع للحكاية عتبة ، اصبحت بمثابة مدخل للولوج الى مضامون واحادث الحكاية، كما حاول ان يضع لها خاتمة ايضاً ، وبذلك يظهر دوره بشكل جلي في السرد وترتيب احداث الحكاية، الامر الذي تحول في المراحل المتقدمة الى عادة راسخة يلتجأ اليها السارد اثناء سرد حكاياته الشعبية، مما ادى بالتالي الى ظهور بنية العتبة والخاتمة في الحكاية.

في هذا البحث يتم طرح الاسئلة التالية: ما هي الاساليب التي تستخدم في عتبة وخاتمة الحكايات الفلكورية الكوردية ؟، هل هناك مقارنة بين تلك الاساليب على مستوى كورستان ؟، ولأجل ذلك تم دراسة (38) كتاب حول الحكاية والقصة الفلكورية، وتم اعداد جدول خاص لكل من بنية العتبة والخاتمة، لكي يتم فيه الاشارة الى اسلوب كل بنية على حدا حسب المناطق والاماكن المختلفة في كورستان الكبرى، وعنوان هذه الدراسة (بنية العتبة والخاتمة في الحكايات الفلكورية الكوردية).

كلمات المفاتيح: بنية العتبة، بنية الخاتمة، الحكاية الفلكورية، أقسام البنية الختامية، الشعبي.

The Structure of the Threshold and The Epilogue in Kurdish Folk Tales

Abstract:

Since the beginnings of the circulation of folk tales, the narrator has tried in a way to show some of his touches on the tale. This means that the narrator, by narrating a short or long introduction in some cases, tried to set a threshold for the tale, which became an entrance to the content and events of the tale. He also tried to put an end to it as well, thus showing his role clearly in the narration and the arrangement of the events of the story, which in the advanced stages turned into a well-established habit that the narrator resorted to while telling his folk tales, which consequently led to the emergence of the structure of the threshold and the epilogue appeared in the story. In this research, the following questions are asked. What are those styles that are used in the threshold and epilogue of the Kurdish folk tales? Is there a approach between those styles in the Kurdistan? Through this, an attempt was made to study (38) books on the folklore story and tale, in order to indicate the style of each structure separately according to the different area and places in the Great Kurdistan. This study is entitled: (The structure of the threshold and the epilogue in Kurdish folk tales). *Keywords: The structure of the threshold, The structure of the epilogue, The folkloric tale, The sections of the final structure, The folklore.*